

KLASİK TÜRK ŞİİRİNDE VUSLAT Reunion in Classical Turkish Poetry

Nazmi ÖZEROL¹

¹Prof. Dr., İnönü Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, nazmiozerol@hotmail.com, orcid.org/0000-0001-9583-2165.

Araştırma Makalesi/Research Article

Makale Bilgisi

Geliş/Received: 06.09.2024

Kabul/Accepted: 19.10.2024

DOI: 10.20322/littera.1544675

Anahtar Kelimeler

Klasik Türk şiiri, vuslat, bağdaştırma, imaj.

ÖZ

Klasik Türk şiirinde geleneksel bir aşk anlayışı olduğu için bu aşkta fizikî görünümü ve karakter özellikleriyle ortak bir sevgili tipi vardır. Sevgili, sınırsız güç ve kudret sahibi bir padişah gibidir. Güzellikte onun eşine rastlamak mümkün değildir. Sevgilinin yüzü, yanağı, boyu, beli, gözü, bakışları, saçı, ağzı, dişleri, dudakları, kaşları, kirpiği, benleri, yüzündeki tüyleri, sinesi idealize edilmiş bir şekilde takdim edilir. Mükemmel ve kusursuz olan sevgili, bu cezbedici özellikleriyle âşığın hayranlık duygusunu uyandırır, ancak Klasik şiirde aşk tek taraflı yaşandığı için âşık bu ilişkinin acı çeken kişisidir. Âşığın en büyük arzusu sevgiliye kavuşmak olsa da sevgilinin buna pek de müsaade etmediği görülür. Vuslat yolunun acıdan, sıkıntıdan, gözyaşından geçtiğini bilen âşık, türlü zorluklara göğüs gerse de bundan genellikle şikâyetçi olmaz. Âşık için bu yolda verilen mücadele kutsaldır ve çekilen sıkıntılar, aşkın ta kendisidir. Klasik şiirde vuslat, çok yüce bir değer olarak görüldüğü için onunla ilgili geliştirilen imajlar da dikkat çekicidir. Şairler; benzetme, istiare, telmih gibi edebî sanatlardan yararlanarak bu kavramla ilgili özgün bağdaştırmalar ortaya koymuşlardır. Vuslat, mutluluğu ve sonsuzluğu çağrıştırdığı için gökyüzü, bir umut olduğu için güneş, âşığın nefes aldığı, huzur bulduğu bir bahçe ya da gönül gemisinin ulaşmak istediği bir deniz olarak tahayyül edilmiştir. Vuslat, bir nimet olduğundan sofraya, lokma, şeker, güllaç, helva, bal; taşıdığı yüksek değerden dolayı cevher, inci, hazine, sermaye gibi görülmüştür. Vuslat, bazen bir bayram ya da cennet sevinci, bazen de çıkılan kutsal yolculuğun erişilmek istenen Kâbe'sidir. Vuslat, bir mum olunca âşık da onun için kendini yakan pervane olmuştur. Sevgiliye kavuşmak, bazen saltanatla bazen de en büyük nimet olan hayatla özdeşleştirilmiştir.

ABSTRACT

Keywords

Classical Turkish poetry, reunion, reconciliation, image.

Since there is a traditional understanding of love in classical Turkish poetry, there is a common type of lover in this love with its physical appearance and character traits. The lover is like a sultan with unlimited power and strength. It is not possible to find his equal in beauty. The face, cheeks, height, waist, eyes, gaze, hair, mouth, teeth, lips, eyebrows, eyelashes, moles, facial hair, and chest of the lover are presented in an idealized way. The perfect and flawless lover evokes the feeling of admiration in the lover with these attractive features, but since love is experienced one-sidedly in classical poetry, the lover is the suffering person in this relationship. Although the lover's greatest desire is to be reunited with the beloved, it is seen that the beloved does not allow this. The lover, who knows that the path to reunion passes through pain, trouble, and tears, usually does not complain about this even if he endures various difficulties. For the lover, the struggle given on this path is sacred and the hardships endured are love itself. Since reunion is seen as a very high value in classical poetry, the images developed about it are also remarkable. Poets have created original associations with this concept by using literary arts such as simile, metaphor, allusion. Reunion has been imagined as the sky because it evokes happiness and eternity, the sun because it is a hope, a garden where the lover breathes and finds peace, or a sea where the ship of the heart wants to reach. Since reunion is a blessing, it has been seen as a table, morsel, sugar, rose pudding, halva, honey;

and because of the high value it carries, it has been seen as gem, pearl, treasure, and capital. Sometimes reunion is a festival or the joy of heaven, and sometimes it is the Kaaba of the holy journey that one wants to reach. When reunion becomes a candle, the lover has become the moth that burns itself for him. Reunion with the beloved has sometimes been identified with sultanate and sometimes with life, which is the greatest blessing.

Atıf/Citation: Özerol, N. (2024), "Klasik Türk Şiirinde Vuslat", *Littera Turca, Littera Turca Journal of Turkish Language and Literature*, 10/4, 537-571.

Sorumlu yazar/Corresponding author: Nazmi ÖZEROL, nazmiozerol@hotmail.com

GİRİŞ

Klasik Türk şiirinde geleneğin belirlediği bir aşk anlayışı vardır. Aşkın kurgusu ve sınırları belli olduğu için sevgili ve âşık tipinin özellikleri de klasik bir görünüm arz eder. Erişilmesi zor bir konumda olan sevgili ve sevgilinin uzuvları da idealize edilmiş bir şekilde sunulur. Sevgilinin yüzü, yanağı çoğu zaman güle, gül bahçesine, güneşe, aya; dişleri beyazlık ve parlaklık bakımından inciye benzetilir. Sevgilinin saçının uzunluğu yılan, şekli ve rengi sümbüle; kokusu miske benzetilir. Sevgilinin boyu servi, şimşad, elif; dudağı gonca, la'l, dürc (inci kutusu), hokka, mim harfi, şeker, selsebil, zülal (saf su) veya Kevser'dir. Kaşlar, şekil itibarıyla hilal, hançer, keman, yay ya da mihraba; kirpikler, ok veya kılıca benzetilir. Göz, şiirde sevgilinin en çok sözü edilen güzellik unsurlarından biridir. Sevgili, bakışlarıyla âşığı etkisi altına alır. Sevgilinin yan bakışları (gamze), bazen ok gibidir ve âşığın bağrını deler. Göz, en çok "mest (sarhoş), cadı, sâhir (büyücü), katil, sayyâd (avcı), dinsiz, fitneci, yağmacı, hileci, âfet, bekçi, ahu, nergis, badem" gibi kavramlarla ilişkilendirilir. Sevgilinin yüzünde çıkan tüyler (hatt), yazı anlamına da geldiği için yanak sayfasının üzerine yazılmış yazı olarak tasavvur edilir. Hatt, misk gibi kokusu ve güzelliğiyle gönül alıcı bir özellik taşır. Sevgilinin yüzündeki benler (hâl) ise nokta, fülful (karabiber), Hindû (Hintli) ya da dâne olarak tasavvur edilir. Sevgilinin beli ince oluşu nedeniyle kıla (mûy), sinisi pürüzsüz, temiz ve parlak oluşu sebebiyle aynaya teşbih edilir.

Klasik şiirin başkahramanı olan ve güzellik unsurları bakımından daima yüceltilen sevgili, rakiplere karşı türlü iltifatlarda bulunsa da âşığından ihsanlarını esirger. Sevgili vefasızdır, merhametsizdir, âşığın feryatlarına kulak asmaz. "Âşığına eziyet, cefa, naz, kahredici ilgisizlik Divan şiirindeki sevgili tipinin hâkim ve değişmez vasıflarıdır. Etrafını saran diğer âşıklarla/rakiplerle âşığı kıskançlık azabı içinde kıvrandırmak, sevgilinin eziyet metotlarının başında gelir. Klasik Türk şiiri, çektiği ıstıraplara rağmen bunları isyan etmeden kabullenen ve bir lütuf gibi karşılayan, aşkın yüksek bir ruh ve tevekkül terbiyesine erişmiş bir âşık imajını aksettirir. Sevgilinin bütün eziyet ve sıkıntıları karşısında âşığın aşktan el çekmesi, isyan edip sevgiliden kopması gibi bir tavrı yoktur. İradesi elinden gitmiş kararsız âşık, bu cefacı sevgilinin tam anlamıyla mahkûmudur. Aşkta en korkulan durum ise sevgilinin eziyet ve cefadan vazgeçmesidir. Bu sevgilinin âşıktan yüz çevirmesi ve artık her şeyin, her ümidin bitmesi demektir. Rakipler yüzünden sevgilinin yanında hiçbir itibarı kalmamak, onun gözünden düşmek, onu büsbütün kaybetmek âşığın duygularını kemiren azap ve korkulardandır. Aşkın diğer halleri gibi kıskançlık da tek taraflıdır ve kıskanan sadece âşıktır. Sevgilinin, âşığa karşı kıskançlık duyması asla söz konusu değildir. Âşığın aşk ıstırapı ile değişik ruh halleri yaşamasına karşılık sevgili, moral bakımından tek boyutlu ve psikolojik derinlikten mahrumdur. Kendisini

seveni sürekli hasret ve ayrılık duygusu içinde tutmaktan, ümitle ümitsizlik arasında sürüklemekten başka bir tutum bilmeyen sevgili, âşığa bir ıstırap terbiyesi verme rolünü üzerine almış gibidir. Bunun neticesi olarak âşık kendisini bütün ıstırap ve şikâyetlerine rağmen aşkın terbiye edici tesirinden zevk duyan bir seviyeye erişmiş göstermek ister.” (Akün 1994: 415-416).

Rami Mehmet Paşa'nın “Bâzâr-ı belâdır bu gamdır satılan her gün/Alır anı bî-haddir ammâ ki satar yokdur” (Bu dünya bir bela pazarıdır. Bu pazarda her gün satılıp duran ise yalnızca gamdır. Ne var ki bunun alıcısı sayısızdır, ama bir satıcısı yani onu başından atabilen yoktur.) beyti Klasik şiirde aşka bakışın özeti gibidir. Yalnızca gamın satıldığı aşk pazarında müşteriler (âşıklar) daima gam satın alırlar da içlerinden hiç kimse sahip olduğu o gamı satmak istemez. Çünkü gam, bir âşığın en kadim ve vefalı dostudur. Kim, sadık bir dosttan vazgeçmek ister ki? Yüreğinde bir gam taşıyan âşık, o gamdan güç alır, bir gün bitivermesinden korkar. Çünkü kalpteki gam, sürekli sevgiliyi düşünmek demektir. Oysa bir âşık, sevgiliyi düşünmediği vakit nefessiz kalacaktır. Üstelik bu gamın sonunda mükâfat da vardır: vuslat! Sonunda vuslat olan bir gam ile içli dışlı yaşamak zevkten gayrı nedir ki? Üstelik gam, yabancı birinden değil sevgilidir. Sevgiliye ait olan her şey gibi değerlidir. Sevgiliden geldikten sonra gam üstüne gam ancak nimet üstüne nimet, ihsan üstüne ihsan sayılır. Öyleyse aşk gamına çare bulmaya kalkışmak abestir (Pala 2012: 80).

Klasik şiirde âşığın en büyük arzusu sevgiliye kavuşmaktır. Ayrılık derdiyle hasret çeken âşığın sevgiliye kavuşma sürecinde başına gelmeyen kalmaz. Âşık; çektiği sıkıntılardan, hasret ateşiyle yanmalarından, döktüğü gözyaşlarından bahsetse de çoğu zaman karşılaştığı zorlukları, âşıklığın gereği gibi görür. Âşık, vuslatın nimetlerini düşünerek hicranın zahmetlerine katlanır. Âşığa dayanma gücü veren, bir gün sevgiliye kavuşma ümidi olduğu için aşkın diğer adına vuslat yolculuğu da denebilir. Âşığın sevgiliye özlemi arttıkça vuslatın da kıymeti o derecede artar. Taşlıcalı Yahya Bey'in “Dâr-ı dünyâ deli gönlüm gibi vîrân olsa/Ne cihân olsa ne cân olsa ne hicrân olsa (Dünya evi şu deli gönlüm gibi viran olsa; ne cihan geriye kalsa, ne can kalsa ne de ayrılık olsa.) dile getirdiği bu beyitte ileri boyutta bir aşk duygusuyla karşılaşırız. Âşık, ayrılık bir daha yaşanmasın diye kıyametin kopmasını ve dünyanın yok olmasını ister. Âşığın gönlünü harabeye çeviren sevgili, o kadar yüce bir konumdadır ki ona kavuşmak için kıyametin kopması ve dünyanın harap olması istenir.

Bu çalışmada soyut bir kavram olan ve âşığın iç âleminde “sevinç, umut, hayâl, kıymet, hoşnutluk, güzellik, coşku, sonsuzluk, ferahlık, huzur, kendinden geçme, hasret, arzu, sabır, iyi hissetme, şifa bulma, emin olma, zorluk çekme, mücadele etme, bekleme” gibi duyguların ortaya çıkmasına yol açan vuslatla ilgili çeşitli beyitler, beşerî aşk bağlamında incelenmiştir. Âşığın, bazen en büyük gayesi olan vuslatı canı pahasına arzuladığı ve sevgiliye kavuştuğu, bazen imkânsızlığından ya da tekrar ayrılmak korkusundan vuslatı istemediği, bazen de vuslat ile hicranı ilâhî kaderin gereği olarak eş değer tuttuğu görülmüştür. Vuslatla ilgili tahayyüllerini daha kısa ve etkileyici bir şekilde anlatmak isteyen şairlerin, bu kavramla ilgili imajları oluştururken hangi edebi sanatları kullandıkları, ne tür bağdaştırmalar yaptıkları üzerinde durulmuştur. Duyguların dili olarak da tanımlanan şiirde ruhsal ve zihinsel durumları belirten soyut kavramları, daha canlı ve daha belirgin bir biçimde anlatmak için şairler benzetme, istiare, telmih gibi edebî sanatlardan çokça yararlanırlar. İncelenen beyitlerde de şairlerin soyut olan

bu kavramı daha görünür ve etkili kılmak için değişik ve özgün benzetmelerle somutlaştırdığı görülmüştür.

1. Âşığın Sevgiliye Kavuşmayı İstemesi

Klasik şiirde âşığın çektiği acılara ve sıkıntılara dayanmasını sağlayan sevgiliye kavuşma ümididir. Vuslat, çoğu zaman gerçekleşme de âşık umudunu yitirmez, çünkü âşık bu hayalle kendini motive eder; âşığı hayata ve aşka bağlayan bu yüce duygudur. Bayram namazı, güneş doğduktan sonra kılınır. Âşık da kavuşma gününde sevgilinin güneş gibi yüzünü görüp secdeye kapanmıştır. Âşık için sevgiliye kavuşmak, kendi canından bile tatlıdır. Sevgilinin güzelliğinin hayali, ona kavuşma ümidi, cehennem ateşini bile cennet bahçesi haline getirir. Âşık, sevgiliye kavuşmaya duyarsız kalmaz; cennet zevki bile kavuşmanın zevkini veremez. Dünya hayatında sevgiliye kavuşmaktan daha lezzetli bir şey yoktur:

Vuslat gününde secdeye vardum yüzün görüp

Bayram namâzı çün kılınur toğsa âfitâb (Amrî G. 6/3)

Var mı lezzet vasl-ı cânândan lezîz

Şübhe yokdur ol durur cânndan leziz (Karamanlı Aynî G. 119/1)

Hüsnün hayâli vaslun ümîdiyle c'âşika

Nâr-ı câhîmi gülşen-i bâğ-ı cinân ider (Bâkî G. 109/3)

Vasldan müstağni olmak ihtimâlim yok benim

Zevk-i cennet olsa kılmaz vaslını ifâ bana (Handî G. 3/6)

Lezzetin iş bu cihânun şimdi bildük hâsılı

Yoğ imiş rûy-ı zemînde vasl-ı dilberden leziz (Mihri Hatun G. 17/2)

İnce belli sevgili, kavuşmak için söz verince âşığın canı akşama kadar kıl kadar incelik. Ayrılık elemi çekmeyen, kavuşmanın mutluluğunu bilemez. Derde düşmeyen, şifa verecek yeri bilemez. Ayrılık gamıyla hüznü olan âşık, kavuşmanın mutluluğunu ister. Âşığın kalbi, gam evine dönmüştür; sevgili bir padişah olarak tasavvur edildiğinden sevgilinin, yıktığı kalbi onarması istenir:

Vasla ol mûy-miyân va'd idicek Vecdî'nün

Cânı bir kılca kalur irmek için ahşama (Filibeli Vecdî G. 54/5)

Çekmeyen hecr elemin vasl safâsın ne bilir

Düşmeyen derde gamın dâr-ı şifâsın ne bilir (Ahmed Paşa G. 59/1)

Gam-ı hicrûnle mahzûnam beni vasluna mesrûr it

Şehâ gam-hâne-i kalbüm nice yıkdunsa ma'mûr it (Azmîzâde Hâletî G. 99/1)

Gözü yaşlı, gönlü gamlı, belalara düşmüş, kara talihli hasta âşığın derdinin dermanı, sevgiliye kavuşmaktır. Sevgiliye kavuşma uğruna âşık, bütün malını mülkünü feda etse yeridir, çünkü ona kavuşmak en büyük hazinedir. Sevgiliye kavuşma arzusu, âşık için canından ve dünya hayatından daha önemlidir. Sevgilinin yanağına kavuşmak, cana ve dünyaya değer. Âşık, sevgiliye kavuşmayı boşuna temenni etmemektedir; günde bin kez bayram olsa da (sevgiliye kavuşmadan) mutlu olmayacaktır:

Senün vaslun olur dermân olursa derd-i bîmâra

Gözüm pür-nem gönül pür-gam belâ çok tâli'üm kara (Hasan Ziyâî G. 2/5)

Râhında 'âşık itse deger mâ-melek fedâ

Lâyık degil mi vaslı hazîneyle cevhere (Leylâ Hanım G. 101/4)

Vaslın dilerim cân u cihân olmasa gam yok

Âşıklarına vasl-ı ruhun cân u cihandır (Seyyid Nesîmî G. 59/3)

Vasl-ı yâri nâfile itmeme temennî anladım

Günde bin 'îd olsa gönlüm şâdmân olmaz imiş (Şeref Hanım G. 74/4)

Hüzünlü gönülleri mutlu kılan, sevgiliye kavuşma arzudur. Ayrılık günlerinin göz açıp kapayıncaya kadar geçmesinde âşığın hep vuslatı ümit etmesi etkilidir. Klasik şiirde sevgiliye kavuşma umudu, âşık için en büyük motivasyon unsurudur. Âşığın gönlü, sevgiliye kavuşma arzusuyla mutlu olduğu için sevgiliden ayrı kalmak, kedere sebep olmaz:

Ben hemîşe ârzû-yı vasl-ı cânân iderin

Ol ümîd ile dil-i mahzûnı şâdân iderin (Nâmî G. 297/1)

Hele şükrüm Mezâkî hep budur ümmîd-i vuslatla

Geçer eyyâm-ı fûrkat göz yumup açmak kadar gelmez (Mezâkî G. 205/5)

Gam degül mehcûr ise şimdi firâk-ı yâr ile

Gönlümüz fikr-i ümîd-i vasl ile mesrûrdur (Rüşdî G. 31/7)

Ayrılık çekmeyen, kavuşmanın kıymetini bilemez. Kavuşmanın zevkini, sevgilinin yüzüne hasret olanlar bilir. Âşığı avutan, kavuşma mutluluğunun ümididir; yoksa ayrılık gamını ortadan kaldırmaya çare yoktur. Âşığı hoş tutan; gül renkli kadehler, sevdaya tutulmuş olmak, gönüldeki kavuşma zevki ve sevgiliye duyulan arzudur. Aşk; sonsuzluğu, coşkuyu ifade ettiği için çoğu zaman deniz metaforuyla anlatılır. Sonsuz (aşk) denizine düşen âşık, sevgiliye kavuşmayı arzulamaktadır. Ayrılık köşesinde bir gün sabretmek çok sıkıntılıdır, ancak vuslat âleminde bin yıl ömür sürmek bile azdır:

Firkatde olmayan ne bilür kadr-i vaslını

Zevk-i visâli hasret-i dîdâr olan bilür (Rüşdî G. 47/5)

Çünkü ümmîd-i sürûr-ı vaslun egler 'âşıkı

Hîç gayrı çâre yok def'-i gam-ı hicrânuma (Üsküplü İshak Çelebi K. 14/31)

Ne hoştur elde gül-gun câm başda aşk sevdâsı

Gönülde vasl zevki candan cânanlar temennâsı (Fuzûlî Terkib-Bent 12/1)

Düşdüm ol deryâ-yı bî-pâyâna çünkü yâ nasîb

Vasluna irmeklige 'Aynî temnnâlar ider (Karamanlı Aynî G. 48/7)

Kûşe-i fûrkatde bir gün sabr çok mihnet velî

'Âlem-i vuslatda bin yıl 'ömr sürmek az imiş (Behiştî G. 219/4)

2. Âşığın Sevgiliye Kavuşması

Klasik şiirde sevgiliye kavuşmak için türlü eziyetlere maruz kalan âşığın bazen sevgiliye kavuştuğu da görülür. Sevgili ile vuslata eren âşık için bu durum bir bayram sevincidir, çünkü âşık sevgilinin iltifatına mazhar olmuştur. Ayrılığın sona ermesi gamın, kederin de bitmesi anlamına gelir. Sevgiliye kavuşan âşık için dünyada mutluluk günleri başlamıştır. Âşık, sevgiliye kavuşma bayramına eriştiği için şükredip canını seve seve kurban etse buna şaşılmamalıdır. Kavuşma bayramında canını sevgilinin yolunda feda etmek, âşık için iftihar vesilesidir. Sevgiliye kavuşan âşık, cansız kalan eskimiş vücuduna gerek kalmadığını söyler:

Vasl-ı nigâra irdük hurremlerüz cihânda

Pâyâna yetdi fûrkat bî-gamlaruz cihânda (Cenâbî G. 279/1)

Cân virürsem n'ola şükkrâne Mu'idî gibi kim

'İd-i vasluna irüp şevk ile kurbân oldum (Mu'idî G. 294/5)

Cân fedâ itmekle 'İd-i vasla itdik iftihâr

Cânı kurbân-ı reh-i cânân idenler bizleriz (Leylâ Hanım G. 44/5)

Oldı cân cânâna vâsıl ey gönül şimden gerü

Bu ten-i fersûde-i bî-câna hâcet kalmadı (Mezâkî G. 412/4)

Aşk âleminin kışı olduğu gibi yazı da vardır. Her zaman ayrılık ateşi olmaz, kavuşma da gerçekleşir. Kavuşma şarabına kanan âşık, inleyen gönlünün derdini hatırlamayı da unutmaz. Kavuşma günleri geldiğinde âşık, ayrılık üzüntüsünden neler çektiğini (sevgiliye) yavaş yavaş söylemelidir:

Her zamân sûz-ı firâk olmaz visâl erdi açıl

Âlem-i aşkun da ey Yahyâ kışı var yazı var (Şeyhülislam Yahyâ G. 108/5)

Bu gice câm-ı mey-i vaslıña hayli kandım

Hele bir hâl ile derd-i dil-i zârı andım (Leylâ Hanım G. 88/1)

Dem-i vasl oldu dilâ hâlünü yab yab söyle

Gam-ı hecr ile neler çekdiğünü hep söyle (Rahmî G. 188/1)

Kavuşmanın nimetine ulaşan âşık, bu duruma şükreder. Sevgiliye kavuşan âşık, kendisini talihli sayar ve yaşlı olsa da bahtının genç olduğunu söyler. Âşık, kavuşma zevkinin duyulmasını istemez, çünkü kıskanç kimseler bunun dedikodusunu yapabilir:

İrişüp yine vaslun ni'metine

Bu Hamdî cânını şükârâne kıldı (Hamdullah Hamdî G. 193/5)

Yâra vasl oldum 'aceb devletlü cânum var imiş

Gerçi pîrem dostlar baht-ı civânım var imiş (Tâcîzâde Cafer Çelebi G. 76/1)

Bir söz yaparlar itdüğümüz zevk-i vuslatı

Allah saklasun bunu hussâd işitmesün (Nâbî G. 590/4)

3.Âşığın Sevgiliye Kavuşmayı İstememesi

Vuslatın sonunda ayrılığın olacağı düşüncesi, âşığın kavuşmaya soğuk bakmasına yol açar. Âşık, bazen kendini sevgili karşısında yetersiz ve değersiz gördüğünden bazen de sevgiliye siteminden dolayı vuslatı istemez. Sevgiliden ayrı düşmek, inleyen gönül için yeterlidir. Kavuşmayı ümit etmek, boşu boşuna ıstırap çekmektir. Ayrılık ile arkadaş olmuş iken kavuşmaya heves edilmemelidir. Ümitsizlik gemisinin kırık dökük hâliyle sahile ulaşamaz. Âşık, padişah gibi tasavvur edilen sevgiliyle kavuşma hevesine kapılmamalıdır. Dilenci olan âşık, padişahı emri altına alamaz:

Firâk-ı yâr dil-i zâra Vahyîyâ besdür

Ümîd-i vasl ile bîhûde ıztırâb itme (Vahyî G. 235/5)

Enîs-i fûrkat iken itme vasl-ı yâra heves

Şikeste keştî-i ye's ol kenârı n'eylersün (Mustafa Sâkîb G. 474/3)

Etme ol şûh ile vuslat hevesin ey Nef'î

Emrine râm edebilsin mi gedâ pâdişehi (Nef'î G. 124/5)

Âşık, gözyaşlarıyla ah ederek sevgiliye kavuşmayı ümit etmemelidir. Arzu goncası, asla o su (gözyaşı) ve havayla (ah) açılmaz. Âşık, kendi kendine telkinde bulunarak "Ayrılık belasına alış ve sevgiliye kavuşma ümidini aklına bile getirme." der. Gönül şişesi uzun zamandır kırık olduğu için sevgiliye kavuşmak ölümsüzlük suyu da olsa âşık, bunu gönlüne (aklına) getirmez:

Tâlib-i vasl olma ey 'âşık sirişk ü âh ile

Gonce-i maksûdı açmaz hergiz ol âb u hevâ (Azmîzâde Hâletî G. 26/2)

Belâ-yı firkate mu'tâd olup ey Hâletî şimdi

Ümîd-i vasl-ı dil-ber hâtıra aslâ hutûr itmez (Azmîzâde Hâletî G. 334/5)

Ab-ı hayvân olsa da vaslun getürmen gönlüme

Hayli demdür şîşe-i hâtırda vardur inkisâr (Şeyhülislâm Yahyâ G. 58/2)

Sevgiliye kavuşmak kolay olmadığı için onun sitemini çekmek de boşunadır. Ayrılığa alışılmışken vuslat talep edilmemelidir. Kavuşmanın neticesinde bir anlık mutluluk vardır. Gönül,sevgiliye kavuşmayı umut etmemelidir. Aşk, öyle bir denizdir ki sahiline erişilmez:

Yârin sana çün vaslı müyesser degül ey dil

Yâr sitemin çekme ki bî-hûde emekdür (Rüşdî G. 55/2)

Tâlib-i vasl olma melûf olmuş iken hecr ile

Kim visâlün hâsılı bir lahza şâdidur gönül (Vecdî G. 37/5)

Dil ummasun ki vâsıl ola vasl-ı yârına

Bir bahrdür bu 'ışk irilmez kenarına (Azmîzâde Hâletî G. 774/1)

Sevgiliye kavuşmaya meyledilmemelidir; saltanat arzusu, dilenciye yaraşmaz. Erzurumlu Zihnî, çizgi dışı âşık rolüne büründüğü şiirinde "Ey nazlı sevgili! Benim gibi güçsüz bir âşığa ne vuslatın gerek ne de aykırı davranışların." diyerek sitemini dile getirir:

Dilâ meyl itme vasl-ı dil-rübâya

Hevâ-yı saltanat düşmez gedâya (Bâkî G. 459/1)

Ey şûh-ı şîvekâr ne vaslın gerek bana

Ben nâ-tüvânına ne de vaz'-ı muhâlif et (Erzurumlu Zihnî G. 23/6)

Sevgiliye kavuşmak için verilen mücadele, boşuna olduğu için bundan vazgeçilmelidir. Vuslat arzusu bırakılmalı, ayrılıkla yetinilmelidir. Sevgilinin göstereceği sevgiden vazgeçilip eziyet ve sıkıntıya katlanılmalıdır. Âşık, kavuşma ümidiyle mutlu olmak istemez. Sevgilinin onu anması bile eziyet ve sıkıntılara katlanması için yeterli bir sebeptir:

Behiştî fârig ol vaslından anun

Ne lâzım bunca sa'y itmek muhâle (Behiştî G. 488/5)

Ârzû itmeyelüm vuslatı fûrkat bize bes

Cevre kâni' olalum mihr ü vefâdan geçelüm (Behiştî G. 318/3)

Dimezem vuslat ümîdiyle beni şâd eylegil

Râzıyam cevri ü cefâ kılmağ için yâd eylegil (Avnî G. 44/1)

4.Kavuşma ve Ayrılığın Eş Değer Görülmesi

Aşk yolculuğunun nihai hedefi vuslat olsa da sevgili vefasız olduğu için çoğu zaman bu gerçekleşmez. Âşık da başına gelenlere rağmen ayrılıktan şikâyet etmez, aşkın her hâliyle mutlu olmaya bakar; sevgiliden ne gelirse gelsin hoş görür. Gülü, dikeniyile birlikte sevmek gerektiği gibi âşık da sevgiliye kavuşmayı da ondan ayrı kalmayı da sever. Aşk şarabıyla akıl baştan gidince kavuşma gündüzüyle ayrılık gecesi fark edilmez. Ay gibi (parlak yüzlü) sevgiliyi rüyada görmek bile hakikatte görmek gibi olduğundan ayrılık ve vuslat birbirinden ayırt edilmez:

Severem vaslunı hicrânunı hem

Ki gül seven gerek ki seve hârı (Kadı Burhaneddin G. 699/5)

Rûz-ı vaslunla şeb-i hicrünü fark eyleyemem

Ol kadar itdi beni bâde-i ‘aşkun bî-hûş (Rüşdî G. 77/7)

Hecr ü vaslı birbirinden eylemem tefrîk kim

Ol mehi rü’yâda görmek ‘ayn-ı rü’yetdir bana (Fatîn G. 4/2)

Dünyanın mutluluğuna ya da mutsuzluğuna fazla takılmadan zevk almak gerekir. Bu dünyada bazen sevgiliye kavuşulur, bazen de ondan ayrı kalınır. Allah, bazı insanlara kavuşmayı nasip eder, bazılarının da payına ayrılık düşer; bundan dolayı gam çekmemek gerekir. Dünya gelip geçicidir, sonsuz değildir. Ne ayrılık derdiyle gamlanmalı ne de kavuşmayla mutlu olunmalıdır:

Şâdına nâ-şâdına bakma cihânın zevke bak

Gâh vasl-ı yâr geh hicrân olur ‘âlem bu yâ (Fatîn G. 7/2)

Yüri gam çekme Ziyâ’î ki ezel Kassâmı

Kimine vasl virür kimine hicrân virür (Hasan Ziyâî G. 70/5)

Çü yok bakâsı bu fânî cihânun ey Nev’î

Ne derd-i hecr ile gam çek ne vasla mesrûr ol (Nev’î G. 284/5)

Malı mülkü olmayan gönlü aşk ile dolu olan âşık, ne sevgiliye kavuştuğu için sevinir ne de ondan ayrı olduğu için üzülür. Kavuşma ve ayrılık, âşık için aynı olsa buna şaşılmamalıdır; çünkü çılgın âşığa tanıdık da yabancı da bir görünür:

Ganîdir ‘aşk ile gönlüm ne mâlîm ne menâlim var

Ne vasl-ı yâre handânım ne hicrândan melâlîm var (Şeref Hanım Tahmis 16/4/5)

Vasl u hicrân bana olursa ‘aceb mi yeksân

Bir olur ‘âşık-ı şeydâ olana yad u biliş (Tâcîzâde Cafer Çelebi G. 77/2)

5. Vuslatla İlişkilendirilen Kavramlar

5.1. Gökyüzü, Güneş (Mihri), Ay (Meh), Nur, Sabah (Subh), Gece (Şeb), İlkbahar (Nevbahâr), Yaz, Rüzgâr (Nesîm)

Klasik şiirde şairler, hayal dünyalarını daha somut ve etkili bir şekilde ifade etmek için genellikle benzetmelerden yararlanırlar. Vuslat, mutluluğu ve sonsuzluğu çağrıştırdığı için gökyüzüne benzetilince kavuşma uğrunda mücadele eden âşıklar da Anka kuşu olur. Kavuşmanın gökyüzünde uçan âşıklara (mücadelenin zorluğundan dolayı) kartal gibi uzun ömür ve çelikten kanat gerektiği söylenir. Âşık, ayrılık karanlığının kaybolup kavuşma güneşinin doğmasını bekler. Gam gecesi, gitmeli ve mutluluk sabahı gelmelidir. Âşığın başına kavuşma güneşi doğmasa buna şaşılmalıdır, çünkü ayrılık gecesi sevgilinin saçları gibi uzamıştır. Ayrılık gecesi uzadıkça uzar ve gecenin sabahı olmaz:

Asumân-ı vuslata pervâz iden Ankâlara

Ömr-i nesr-i çarha bâl ü per gerek pûlâddan (Sâbit G. 269/5)

Visâlün mihri toğmaz mı zalâm-ı hicr gitmez mi

Sa`âdet subhı irmez mi şeb-i gam zâyil olmaz mı (Şeyhülislâm Yahyâ G. 379/3)

Vaslın güneşi doğmasa başıma ne tan kim

Hecrin gecesi oldu çü zülfün gibi mümted (Ahmed Paşa G. 29/6)

Meh-i vaslun `aceb mehdür dükenmez bu mehün sâli

Şeb-i hicrün `aceb şebdür hiç olmaz ol şebün rûzı (Karamanlı Aynî G. 475/4)

Sevgiliye kavuşmak bir nur gibi tahayyül edilir. Hasret çeken âşık ayrılık ateşinde yatmakta ve kavuşmanın nuruna ulaşamamaktadır. Yusuf Peygamber gibi ayrılık ateşiyle yanmadan kavuşmanın nuruna erişilemez:

Vuslatun nûrına irişmediği hesret ile

Bu Nizâmî sanemâ âteş-i hicrânda yatur (Karamanlı Nizâmî G. 19/7)

Her kimi ki yakmadı vü yandırmadı firkat

Yûsuf-sıfât irişmedi cân nûr-ı visâle (Seyyid Nesîmî G. 383/5)

Ayrılığın geceyle ilişkilendirildiği birçok beyitte vuslat, sabahla ilişkilendirilirken bazen de eve dönüşü, barınmayı ifade eden geceyle ilişkilendirilir. “Ey ay yüzlü sevgili, ayrılık geceleriyle günü geçen köleni kavuşma sabahıyla şerefendir.” diyen şair, sitemini dile getirir. Çoğu zaman âşığı motive eden duygu, kavuşma duygusudur. Ayrılık gecesi geçecek, sıkıntılar bitecek, kavuşma sabahı erişecek ve parlak güneş gelecektir:

Subh-ı vaslunla müşerref kıl Rahîmî bendeni

Leyl-i fûrkatde yiter geçdi günü ey yüzi mâh (Rahîmî G. 276/7)

Şeb-i firkat geçiser mihnet-i hicrân gidiser

Subh-ı vasl irişiser mihr-i münevver geliser (Karamanlı Nizâmî G. 18/5)

Kavuşma gecesinde peri kadar güzel olan sevgilinin parıltısıyla âşğın gönül sarayındaki mumlar yanar. Ayrılık gününün sona ermesine şükredilir, çünkü kavuşma gecesini tenin canla buluşması gibidir:

Vuslat şebinde pertev-i hüsnünden ey perî

Gönlüm serâçesinde yanar ol kadar çerâğ (Karamanlı Nizâmî G. 54/5)

Çok şükr ki fûrkat günü pâyâna erişdi

Vuslat gecesinden yine ten câna erişdi (Şeyhî G. 177/1)

Sevgiliden ayrı olmak sonbahara, ona kavuşmak ise ilkbahara benzetilir. Âşık, her zaman ayrılık ateşiyle yanmaz; kavuşmak da mümkündür. Aşk âleminin kışı da vardır yazı da vardır:

Nevbahârüm hazâna döndürdi

Bir firâkı hazân u vaslı bahâr (Hayretî G. 81/5)

Her zamân sûz-ı firâk olmaz visâl irdi açıl

Alem-i ‘aşkun da ey Yahyâ kışı var yazı var (Şeyhülislâm Yahyâ G. 108/5)

Klasik şiirde rûzgâr, sevgilinin kokusunu getirdiği için postacı gibi görülür. Sevgilinin kokusunu getiren rûzgâr, adeta sevgilinin gelişini de müjdelemiş olur. Sevgiliye kavuşmanın habercisi olan rûzgâr, ansızın âşğın canına ulaşsa âşğın gonca gibi daralmış gönlü, güller gibi güler yani açılır. İlkbahar, sevgiliye kavuşma mevsimi olduğu için kavuşma rûzgârının esmesi istenir:

İRse cân-ı ‘âşık nâ-geh nesîm-i vasl-ı yâr

Gonceveş dil-teng iken güller gibi handân olur (Azmîzâde Hâletî G. 49/3)

Ol dem degül midür ki ese rûzgâr-ı vasl

Vakt olmadı mı kim ire fasl-ı bahâr-ı vasl (Şeyhülislâm Yahyâ G. 228/1)

5.2. Bahçe (Bağ), Gül Bahçesi (Gülşen), Çemen, Gonca, Gül, Nergis, Gül Fidanı, Fidan (Nahl), Meyve, Şeftali, Koku (Büy)

Kavuşmanın bahçe ve bahçeyle ilgili unsurlarla özdeşleştirilmesinde “güzellik, mutluluk, canlılık, ferahlık” gibi anlam bağlantıları etkili olmuştur. Âşğın gamlı gözleri sürekli ağladığı için âşık, kavuşmanın gül bahçesine ulaşmak ister. Bir zamanlar kavuşmanın gül bahçesinde bir çiğ tanesi gibi olan âşık, şimdi deniz gibi coşmuştur:

Gülşen-i vasluna ırgür bu Süheylî kulunı

Nice bir dîde-i gam-dîdesi giryân olsun (Süheylî G. 272/7)

Şimdi deryâ gibi pür cûş ü hurûşam ‘Avnî

Bir zamân gülşen-i vuslatda yatur şeb-nem idüm (Yenişehirli Avnî G. 282/6)

Aşağıdaki ilk beyitte gönül, bülbüle; ayrılık, dikene; kavuşma da gül bahçesine benzetilmiştir. Gönül bülbülü, ayrılık dikeninin elinden kavuşma bahçesine erişince feryat etmeye başlar. Bir zamanlar kavuşma bahçesinin bülbülü olan âşığa zaman, gülün (sevgilinin) gülmesinin nasıl olduğunu unutturmuştur. Vuslat bahçesinde perişan bülbül gibi ağlayan âşık, gül yanaklı sevgili tarafından artık güldürülmeyi ve sevgilinin kavuşma bağına girip dudığından gonca ve gül yanağından şeftali koparmak ister:

Hâr-ı hicrânun elinden bülbül-i dil dil-berâ

Gülşen-i vaslun bulunca çok feryâd eyledi (Karamanlı Aynî G. 492/4)

‘Andelîb-i çemen-i vasl idüm ammâ şimdi

Hande-i gül nic'olur bana unutturdu zamân (Azmîzâde Hâletî G. 565/4)

Riyâz-ı vuslatunda bülbül-i şûrîdeye döndü

Fasîhî ki yeter ağlatdun ey ruhsârı gül güldür (Fasîhî G. 101/5)

Girüp bağ-ı visâle isterem seyr-i kenâr idüp

Lebinden gonca vü şeftâlû dermek gül yanağından (Sun'î G. 142/4)

Âşık, aşkın seher yelinin esmesini ve kavuşmanın gül goncasının açılmasını ister. Yusuf gibi güzel olan sevgili, menekşe, kavuşma nergisi açıldığı halde âşığın perişan bahtı bir türlü açılmamaktadır. Yalvarış yakarış rüzgârıyla gönülün kavuşma goncası açıldığı için gül gibi büyüyüp gelişmesine de şaşılmalıdır:

Der-kâr olup feyz-i nesîm-i seher-i aşk

Gül-gonca-i vuslat açılıp tâze-ter olsa (Nehcî G. 268/3)

Açıldı hüsn-i Yûsuf hem benefşe nergiz-i vuslat

Açılmazsın hele şûrîde bahtım sende bir hâl var (Mekkî G. 9/2)

Gönül nesîm-i niyâz ile açdı gonçe-i vaslun

‘Aceb mi gül gibi olursa inbisâtına bâ'is (Vahyî G. 22/3)

Âşık, bazen sevgilinin güzellik bahçesine sahip olduğu için kavuşma gülünü koklayamamayı dert etmezken bazen de kavuşmanın gül fidanına erişemediği için ayrılık dikeninin açtığı yaraya lezzetli demez:

Vaslı gülün kokulamadığışa gam değil

Çün kim cemâli bâğıdurur mergzârımız (Şeyhî G. 79/4)

Dest-i emel irişmedin nahl-i gül-i visâlüne

Rahne-i hâr-ı hecrüne diyemezüz şehâ lezîz (Vahyî G. 41/4)

Âşık, sevgilisinden sürekli eziyet ve sıkıntı gördüğünden bu kötü talihle kavuşma fidanına ulaşamaz. “Dünya bahçesine eziyet tohumu ekmekle eline ne geçecek? Bana kavuşma şeftalisinin taze şarabı yeter.” diyen âşık

âdeta sevgiliye yalvarır. Kavuşma meyvesi, âşık için boş bir arzu olsa da yine de o taze fidana (sevgiliye) sarılmak ister. Kavuşma meyvesini yiyen yine rakiptir, çünkü rûzgâr yemişin iyisini domuza nasip eder:

Olur dil nahl-ı vasla nâ-resâ bu baht-ı kûtehle

Bulur günden güne âzâr u cevri dil-rübâsından (Erzurumlu Zihnî G. 254/4)

Bana nev-bâde-i şeftâlû-yı vaslun yetişir

Tohm-ı cevri ekmek ile bâğ-ı cihâna ne biter (Eşref Paşa G. 114/5)

Egerçi mîve-i vaslı ümîd-i hâmdır ammâ

Sarılsam bâri ol nevres nihâle inceden ince (Fatîn G. 133/3)

Yisün rakîp meyve-i vaslı ki rûzgâr

Yimişün iyisini tonuza nasîb ider (Karamanlı Nizâmî G. 34/4)

Sevgiliye kavuşma kokusunun haberinin ulaşması âşık için bahar rûzgârından daha değerlidir. Zahidin arzusu cennet kokusu iken âşığın her an zihninde olan sevgiliye kavuşma kokusudur:

Şol hoş haber ki andan ire bûy-ı vaslı-yâr

Yigdür dimâğ-ı ‘âşika bâd-ı bahârdan (Bâkî G. 377/4)

Zâhidün cennet kokusudur makâmın pür iden

‘Âşıkun her dem dimâğında olan bûy-i visâl (Sun’î G. 101/2)

5.3. Kuş (Murg), Hüma kuşu (Hümâ-yı kuds)

Şarap kadehinin sohbet esnasında sürekli dönmesi, kavuşma kuşunu avlamak için hazırlanmış bir tuzaktır. Âşığın avı, her zaman kavuşma kuşu; prangası da sevgilinin saçıdır. Ahmed Paşa; kavuşmayı Hüma kuşuna, sevgiliyi güzel yürüyüşünden dolayı keklîğe benzetirken açık istiare yoluyla rakibi de kargaya benzetmiş ve “Keklik gibi güzel yürüyüşlü sevgiliye kavuşmak mübarek Hüma kuşuyken yazık ki o sevgili her karganın (rakip) yuvasına uçar.” diyerek sevgiliye sitemini dile getirmiştir:

Câm-ı mey sohbetde devr eylerdi dâyim muttasıl

Murg-ı vaslun saydı için anda dâmum var idi (Üsküplü İshak Çelebi G. 300/5)

Her zamân murg-ı vasldur saydum

Kâkül-i yârdür hemân kaydum (Azmîzâde Hâletî Münacat 2/17)

Vaslın Hümâ-yı kuds iken ey kebk-i hôş-hıram

Her zâğın aşiyânına pervâz eder diriğ (Ahmed Paşa G. 140/3)

5.4. Deniz (Yem), Irmak (Cûy), Gemi, Kıyı (Kenâr), Sahil, İskele

Gözyaşları kavuşma denizini arar ve Ceyhun Irmağı gibi durup dinlenmek bilmez. Ağlayan, inleyen gönül kavuşma fikrine dalmıştır; bu dibi olmayan denize dalmak gibidir. Kavuşma ırmağı, gönlün gül bahçesinde akmaya başlarsa keder çöpleri ortadan kalkacaktır. Âşık, sevgiliden kendisini kavuşma gemisine almasını isterken olgun bir yaş seviyesine gelmesini gerekçe olarak gösterir:

Gözümün yaşları cüyâ-yı yem-i vaslundur

Cûy-ı Ceyhûn gibi ârâm nedür bilmezler (Yenişehirli Avnî G. 119/3)

Visâlün fikrine talmış dil-i zâr

Bulunmaz ka`rı bir deryâya düşmüş (Şeyhülislâm Yahyâ G. 159/2)

Yahyâ giderse komasa hâşâk-ı gussayı

Gülzâr-ı dilde olsa revân cûybâr-ı vasl (Şeyhülislâm Yahyâ G. 228/5)

Çün âşıkunam al beni vaslun gemisine

Ki irdi yaşum başa diler aşâ efendi (Kadı Burhaneddin G. 1126/4)

Sevgiliyi arzulamak deniz, ona kavuşmak kıyı gibidir. Âşığın gönül gemisini kavuşma kıyısına ulaştırmayan vefasız rûzgâra sitem ve beddua edilir. Sevgiliden ayrı olmak, dünyada büyük bir okyanusta olmak gibidir. Gam denizinin suyuna gark olmuş âşık, kavuşma sahiline ulaşamaz. Ayrılık denizinin suyuna gark olmuş âşık, uzun zamandır kavuşma kıyısını gözler ve sevgiliden, kendisine Hızır gibi yardım etmesini ister. Denize ümit yelkeni açan gönül kaptanı; bir zaman gelir, kavuşma iskelesini bulur:

İştîyâkun bihâra benzetdüm

Vaslun âhir kenâra benzetdüm (Hasan Ziyâ'î G. 279/1)

Erişdirmedi dil fülkûn kenâr-ı vuslata sad hayf

Hemân bu rûzgâr-ı bî-vefâ Allâh'dan bulsun (Mirzâzâde Sâlim G. 224/2)

El ermez sâhil-i vasla hemîn gark-âbi-i gamda

Kulüz-m-i hicr-i dil-ber 'âlem içre bahr-i 'ummândır (Mirzâzâde Sâlim G. 44/4)

Himmet eyle Hızrveş gark-âb-ı bahr-i fûrkatüz

Hayli demdür göz göre vaslun kenârın gözlerüz (Rahîmî G. 113/5)

Bir vakt olur ki iskele-i vuslatı bulur

Bahre ümîd-i yelken açan nâ-hudâ-yı dil (Kilisli Zihnî G. 135/3)

5.5. Sofra (Hân), Nimet, Lokma, Şeker, Güllaç, Helva, Lezzet, Bal (Nûş)

Sevgiliye kavuşmak bir nimet ve mutluluk olarak görüldüğünden “sofra, lokma, şeker, güllaç, helva, bal”la özdeşleştirilir. Kavuşma sofrasına ulaşamayan âşık, gam fırınında yanar. Sevgili, kavuşma sofrasını rakiplere açmış ve âşığın yaralı yüreğini kan eylemiştir. Âşık, sevgiliyi gördükten sonra ayrılığın elemi çekmeyeceğini ve kavuşma sofrasına ulaştığı için artık gam yemeyeceğini, söyler. Sevgili, zayıf âşıklarına kavuşma sofrasında güzellik yiyeceklerini yedirir:

Yâri gördüm hicrden çekmem elem şimden girü

Hân-ı vaslına irişdüm gam yimem şimden girü (Azmîzâde Hâletî G. 700/1)

Bâkıyâ hân-ı vasla irmez isem

Gam tenûrında nice bir yanam (Bâkî G. 330/6)

Hân-ı vaslunu nevâle idüben gayrılara

Hayretî'nün yine başlu cigerin hûn itdün (Hayretî G. 223/5)

Yidirür mâide-i vaslından

Zayf-ı aşkına nevâlât-ı cemâl (Nehcî G. 209/6)

Âşık için kavuşma bir nimet olarak görülür ve bu duruma şükredilir. Bu nimetten mahrum olmak ise âşığı, ümitsizliğe sevk eder. Sevgilinin kavuşma nimetini rakiplere sunup âşığı ayrılıkla baş başa bırakmasına sitem edilir ve kavuşma lokmasının rakip itinin ağzından uzak bir şekilde ayrılık sofrasında sunulması beklenir:

Ni'met-i vaslın temennâdır bana

Eyleme mahrûm u kılma nâ-ümîd (Nigârî G. 134/4)

Rakîbe ni'met-i vaslınla ihsân itmek istersin

Beni ey bî-mürüvvet vakf-ı hicrân itmek istersin (Şeref Hanım G. 161/1)

Nice kim Ahmed garîbe sunula hân-i firâk

Lokma-i vaslın rakîb itin dehânından irak (Ahmed Paşa G. 147/7)

Kavuşma şekeri güzel bir şekilde hasta gönüllü âşığa sunulmalıdır, çünkü âşık, gam zehrini gül suyu gibi içmiştir. Gönül, gam ayyaş olduğu için kavuşma güllacını sevgiliden beklemez. Güllaç, zenginlerin aşığı olduğu için fakire nasip olmaz:

Şeker-i vaslını şükrâne ver ol haste-dile

Ki gamın nîşîni nûş eyledi cûllâb gibi (Ahmed Paşa G. 335/6)

Gülâc-ı vaslun ummaz dil gamun 'ayyâşidur sâkî

Fakîre ol nasîb olmaz ekâbir aşidur sâkî (Behişî G. 559/1)

Âşık, sevgilinin aşkının esrarkeşidir ve kavuşma helvasını tadamadığına şaşır kalmıştır. Sevgiliye kavuşma lezzeti tadılamaz, çünkü ondan ayrı olmanın üzüntüsü arzu içkisini zehretmiştir:

Ziyâ'î bengî-i esrâr-ı 'aşk-ı dil-berem ammâ

Müyesser olmadı helvâ-yı vaslı buna hayrânem (Hasan Ziyâ'î G. 297/5)

Lezzet-i vaslı nice fark ideyim fûrkat-i yâr

Bâde-i şevkimi zehr itdi benim âh ki âh (Şeref Hanım G. 218/4)

Bazen kavuşma balını tadan bazen de ayrılık zehri içen âşık, kendisine muhalif olanlardan dolayı gam çekmektedir. Kavuşma balının tatlısı âşığı kendinden geçirdiği için âşık, ayrılık belasının acısını hissetmemiştir:

Çekersin muhaliflerinden nice gam

Gehî nûş-i vuslat gehî nîş-i fûrkat (Nev'î G. 30/2)

Vaslı balı tatlısı Şeyhî'yi etti bî-haber

Kim ne acıymış belâsı firkatini bilmedim (Şeyhî G. 116/7)

5.6. **Gevher, İnci (Dürr), Hazine (Gencîne), Sermaye (Metâ'), Nakit, Kimya**

Kavuşma, taşıdığı değerden dolayı “cevher, inci, hazine, sermaye, nakit, kimya” gibi düşünülür. Âşığın sinesi, sevgilinin bakış oklarına baştan ayağa siper; kavuşma cevherinin arzusuyla da (bedeni) hazine olmuştur. Âşığın ağlayarak kavuşma incisine talip olmasına şaşılmamalıdır, çünkü dalgıçlar da büyük denizlerden inci çıkarma ümidindedirler:

Çün siper ser-tâ-kadem peykân-ı yâre sîneyüz

Ârzû-yı gevher-i vasl ile pür gencîneyüz (Nâlî G. 19/1)

Ağlamakla dürr-i vasla tâlib oldum tan degül

Eylese gavvâs olanlar bahr-i ummândan ümîd (Avnî G. 9/2)

Sevgiliye kavuşmak bir hazine bulmak gibidir ve kavuşma hazinesine ulaşamayan âşık için dünya yıkık dökük bir mekândır. Ayrılıktan harap olup yıkılan gönlün, kavuşma hazinesiyle tekrar yapılıp sevindirilmesi istenir.

Visâli gencine yârun çü irmedüm İshâk

Cihân didükleri künc-i harâbı n'eyleyeyin (Üsküplü İshak Çelebi G. 223/5)

Dest-i hecrünle harâb olup yıkılmışdur gönül

Genc-i vaslunla yine yap yap anı âbâd kıl (Rahîmî G. 163/2)

“Ey gönül! Sevgiliye kavuşma varlığına müşteri olma, çünkü senin fakirliğin çok onun zenginliği çok.” diyen âşık, kendi çaresizliğini dile getirir. Kavuşma parayla satın alınabilecek bir mal olsaydı âşık, o yolda canını bin parça ederdi:

Olma ey dil müşterî yârin metâ'-ı vaslına

Kim senin fakrın kavî anun gınası ber-kemâl (Ahmed Paşa G. 183/8)

Reh-i visâliñe 'âşık olurdu biñ pâre

Metâ'-ı vaslı alınmak olaydı pâre ile (Mirzâzâde Sâlim G. 268/4)

Âşık, bir öpücükle de olsa yoluna kurban olacağı sevgilinin kendisini mutlu etmesini ister. O, sevgiliye kavuşmayı bir servet olarak gördüğü için bu uğurda kanını bedel olarak vermeye hazırdır. Kavuşma serveti, âşiğa hediye olarak sunulsa bu iflas edenlere yardım eden büyüklerin şanı olarak görülür:

Gehî bir bûse-i la'lünle kurbân oldığum şâd it

Bana çok görme nakd-i vuslatun kanum bahâsıdur (Fasîhî G. 130/3)

Nakd-i vaslunda Me'âlîye 'atâ kılsan n'ola

Serverâ müflis-nevâz olmak ulular şânıdur (Me'âlî G. 245/7)

Aşağıdaki beyitte şair, dosta kavuşma kimyasının (formülünün) çalışmayla ele geçmeyeceğini ve akıllı ise bu olmayacak istekten vazgeçmesi gerektiğini kendi kendine telkin eder:

Sa'y ile girmez ele çün kimya-yi vasl-ı dost

Âkil isen eyleme Ahmed temennâ-yi muhâl (Ahmed Paşa G. 183/9)

5.7. Bayram (İyd), Müjde, Bahşış (Nevâl), Hediye ('Atâ), Lütuf, İrz (Şan ve Şeref)

Ayrılık bir oruç gibi görüldüğü için âşık bu durumdan usanmıştır ve artık sevgili, iyilikte bulunmalı âşiğı ya kavuşma bayramına ulaştırmalı ya da kurban etmelidir. Sevgiliye kavuşma, âşiğın bayramıdır ve bunun hemen olması istenir. Bu uğurda sevgilinin eşîğine binlerce can feda edilecektir. Sevgili uğruna canını feda eden bizleriz, diyen âşık, kavuşma bayramında canını feda etmekle övünür:

Niçe bir rûze-i fûrkat beni şimden girü lutf it

Ya vaslun 'ıydine irgür yâ kurbân eyle sultânım (Hayretî G. 284/2)

'İyd-ı vaslunla bizi eyle hemân tek memnûn

Eşîgün üstine bin cân ile kurbân olalum (Rezmî G. 327/3)

Cân fedâ itmekle 'îd-i vasla itdik iftihâr

Cânı kurbân-ı reh-i cânân idenler bizleriz (Leylâ Hanım G. 44/5)

Sabah rüzgârı, sevgilinin kavuşma müjdesini ansızın getirir diye âşık, baştan ayağa taze gül budakları gibi kulak olmuştur. Nasıl ki ders okuyan çocuklar, bayramın gelme coşkusuyla uyuyamazsa kavuşma müjdesiyle de gönül gözü ve can uyuyamaz. Sevgiliye kavuşma müjdesiyle bahar gelmiş ve her taraf bahar rüzgârıyla güzel kokmaya başlamıştır:

Nâgeh getirir diyü sabâ müjde-i vaslın

Başdan ayağa şâh-ı gül-i ter gibi gûşuz (Nefî G. 49/3)

Müjde-i vuslat ile çeşm-i dil ü cân uyumaz

Hâhiş-i îd ile etfâl-i sebak-hân uyumaz (Şeyh Gâlib G. 116/1)

İrdi bahâr müjde-i vasl-ı nigâr ile

Âlem mu'attar oldı nesîm-i bahâr ile (Bâkî G. 416/1)

Âşıklar, kavuşmayı bir hediye gibi gördüklerinden ay gibi güzel sevgili lütuflarını az ya da çok gösterse bunu inkâr etmezler. Kavuşma hediyesine ulaşmak isteyen aşığın, sevgilinin kapısından ayrılmaması gerekir, çünkü tekkeyi bekleyenler çorbayı içerler. Sevgiliden rakiplere vefa göstermeyerek âşıklarına cömertlik yapması ve kavuşma hediyesini sunması istenir. Padişah, nasıl ki iyiliğine alıyan kimselerin aşağılanmasına müsaade etmezse âşık da sevgiliye kavuşma şerefinden ayrılmak istemez:

Bilir el-hak nevâl-i vaslî inkâr eylemez 'uşşâk

Gerek bisyâr et eltâfın gerek ey mâh-ı nev endek (Erzurumlu Zihni G. 199/3)

Nevâl-i vaslî istersen mukim ol âsitânında

Bu tekyegâhda çün çorbayı bekleyenler yer (Hâzık G. 101/4)

'Atâ-yı vasl ile 'uşşâka icrâ-yı sehâlık yap

Nolur bir kerre de ağıyârâ cânâ bî-vefâlık yap (Şeref Hanım G. 15/1)

İrz-ı vaslından ayırma beni kim hâr etmez

Pâdişeh bir kulunu lûtfuna mu'tâd edicek (Ahmed Paşa G. 152/4)

5.8. Meclis (Bezm), Şarap (Bâde), Kadeh (Câm, Sâgar), Yudum (Cur'a), Su (Âb, Zülâl), Selsebil, Çeşme, Şerbet, Saka

Âşık, kavuşma meclisinde sevgiliden yürek kâsesini arzu şarabıyla doldurmasını ister. Klasik şiirde mum sevgiliyi, pervane (kelebek) de âşığı sembolize eder. Gönül, kavuşma meclisinde sevgilinin yanığının hararetiyle yanmalıdır. Zaten mumdan beklenen de pervaneyi yakmasıdır. Öten bülbül, nasıl ki gül bahçesinde dikenden kurtulamazsa âşık da rakibin olmadığı bir kavuşma meclisini ümit etmemelidir. Âşık ve sevgili kavuşma meclisine ulaşıp birbirinden öpücük aldıça sevgilinin can bağışlayan lal dudakları, âşığın derdine ilaç olur:

Niçün Allâh'ı seversen yüregüm kâsesini

Bezm-i vuslatda mey-i şevkile toldurmazsın (Behiştî G. 377/2)

Ko yansun tâb-ı ruhsârunla gönlüm bezm-i vuslatda

Murâd ey şem bunda sûziş-i pervânedür senden (Nehcî G. 249/3)

İtmesün ʿâşık ümîd-i bezm-i vasl ağyârsuz

Hârdan gülşende olmaz bülbül-i gûyâ halâs (Vahyî G. 138/2)

İrüp bezm-i visâle bir birinden bûse aldıkça

Birinün la'î-i cân-bahşî birinün derdine emdür (Üsküplü İshak Çelebi G. 64/4)

Ayrılık ateşiyle yanıp bağı kebab olmayan, kavuşma şarabını içmeye layık değildir. Kavuşma şarabıyla gönlünü şaşırtan âşık, sevgilinin ayrılık elemi unuttur. Sevgili, âşığın evini güzellik parıltısıyla şenlendirince âşık da kavuşma şarabının kadehiyle sarhoş olur:

Şarâb-ı vaslunı nûş itmege lâyıık degül cânâ

Şu kim hicrânun odına yanup bağı kebab olmaz (Çakerî G. 51/2)

Bâde-i vasl ile çün-kim dili medhûş iderüz

Elem-i fûrkat-i dildârî ferâmûş iderüz (Vahyî G. 121/1)

Hânemi lem'a-i hüsnîyle idince pür-şevk

Kendimi câm-ı mey-i vasl ile serhûş itdüm (Nâmî G. 83/5)

Ayrılık taşının darbesiyle gönül aynası kırılan kırık gönüllü âşık, sevgiliden kavuşma kadehini sunmasını bekler. Ayrılık şarabını Ferhat ve Mecnun içip sarhoş olmuşlardır. Vuslat kadehi de âşığa sunulduğu için kendisini gerçek âşık olarak görür. İçkinin son yudumu nasıl ki her zaman toprağın nasibiye sevgiliye kavuşma yudumunu arzulayan âşık da onun yolunda toprak olmalıdır:

Darb-ı seng-i hicr ile âyîne-i dil münkesir

Câm-ı vaslından umarlar âşık-ı hâtır-şikest (Nef'î G. 14/3)

Şarâb-ı fûrkatî Ferhâd u Mecnûn içdi mest oldı

Sunuldi bana Nev'î sâgar-ı vuslat benem 'âşık (Nev'î G. 228/5)

Ey Nizâmî cur'a her dâ'im nasîb-i hâk olur

Hâk-i râh ol cur'a-i vaslından istersen nasîb (Karamanlı Nizâmî G. 3/9)

İnleyen âşık, ayrılık elinden ağlamak ve yanıp yakılmaktan usanmıştır ve kavuşmanın saf suyuna kavuşmak ister. Kavuşmak, âşık için ebedilik suyu (âb-ı hayat) gibidir ve âşık "Kavuşmanın hayat suyunu uykudayken bana arz et; umutla susamış gönlüme bir serap göster." derken kavuşmaya ne kadar susamış olduğunu gösterir. Canı kül eden ayrılık ateşi, o ateşi ortadan kaldıran da kavuşma suyudur. Âşığa vuslat suyu kavuşmazsa âşık, ayrılık ateşiyle yanar kül olur:

Vahyî-i zârî zülâl-i vasluna şâyeste kıl

Kalmasun hicrân ile giryân u sûzân el-aman (Vahyî G. 198/5)

Âb-ı hayât-ı vaslun hâbında câna arz it

Dil-teşne-i ümîde bâri serâbgöster (Vecdî G. 16/4)

Kül iden cânı nâr-ı fürkatdür

Def' iden anı âb-ı vuslatdur (Yakînî G. 62/1)

Bâkîye âb-ı vaslun irmezise

Âteş-i hecr ile yanur kül olur (Bâkî G. 156/4)

Sevgili bulunmaz bir cevherdir ve bu cevhere paha biçilemez, ancak ona susamış olanlarda kavuşma suyuna kanan yoktur. Gönül, yakınlığın arzusuyla parlarken can, kavuşmanın tatlı suyuna susamıştır:

Bulunmaz bir gühersün hiç bahâ vü kıymetün yokdur

Velâkin teşnelerde sîr-âb-ı vuslatun yokdur (Halet Efendi G. 7/1)

Dil pür leme'an-ı şevk-i kurbet

Can teşne-i selsebil-i vuslat (Neşâtî K. 4/40)

Kavuşma çeşmesine talip olan gönlü susamışlar, su gibi toprağa düşüp sevgilinin yüzünün âşığı olmalıdır. Âşığın umudu, sevgilinin yüzünden mahrum olmamaktır. Kavuşma çeşmesinden, sevgilinin yüzünü görmeye susayanlara su vermesi umulur:

Çeşme-i vuslatuna tâlib olan dil-teşne

Âbveş hâke düşüp 'âşık-ı dîdâr olsun (Yakînî G. 163/4)

Umduğum oldur ki mahrûm olmayam dîdârdan

Çeşme-i vaslun vire men teşne-i dîdâre su (Fuzûlî K. 3/32)

Klasik şiirde rakip, her zaman âşığın karşısında konumlanır. Sevgili, âşığına göstermediği iyilikleri, iltifatları rakibe gösterir. Âşık da bu durumu bir türlü içine sindiremez ve her fırsatta serzenişlerini dile getirir. Her zaman sevgilinin belasını çeken, hasta gönüllü âşiklardır. Kavuşma şerbetini içen ise rakiplerdir. Hastalarımı kavuşma şerbetini vereceğim dediğinden beri gönül ve can doktoru olan sevgili, bütün dünyayı hasta etmiştir. Kavuşma sakası olmadığı için (âşık sevgiliye kavuşma suyuna kanamadığı için) sevgiliden, ayrılık çölünde susuzluktan ölenleri kendi gözyaşlarıyla yıkamasını ister:

Her zamân yâr belâsın dil-i bîmâr çeker

Şerbet-i vaslını ammâ yine ağyâr çeker (Azmîzâde Hâletî G. 221/1)

Suna ol her derdi yok nâmerde vaslı şerbetin

Ben belâ küncinde bî-dermân olam lâyık mîdur (Hayretî G. 80/3)

Virürüm hastelere şerbet-i vaslum diyeli

Ol tabîb-i dil ü cân 'âlemi bîmâr itdi (Azmîzâde Hâletî G. 863/6)

Hicrin beriyyesinde susuzun ölenleri

Yugıl gözü yaşıyla çü vaslın sakâsı yok (Şeyhî G. 94/5)

5.9. Mum (Şem), Ateş

Âşık, kavuşmanın gül bahçesinden ayrılık ateşine düşmüştür ve kavuşma mumunun ümidiyle yanmaktan korkmamaktadır. Yanan beden, ayrılıkla toprak olmadan sevgiliden kavuşma mumu ile kalp kandilini aydınlatması istenir. Sevgili vuslat mumunu yakmadığı için âşık, ayrılık ateşinde yanacaktır. Âşık, kavuşma ümidinin ateşle gece gündüz yanarken nazlı sevgilisinden iyilik yapıp kendisini perişan etmemesini ister:

Beni gülzâr-ı vaslundan düşürdün nâr-ı hicrâne

Ümîd-i şem'-i vaslunla yanarsam bana pervâ ne (Süheylî G. 289/1)

Şu'le-yâb eyle sirâc-ı kalbi şem'-i vasl ile

Cism-i sûzân olmadın hecrünle hâkister henüz (Vahyî G. 119/2)

Vuslatı şem'ini çün yakmadı ol yâr gelüp

Fürkati nârına 'Avnî yûri sen yan bu gice (Avnî G. 68/6)

Yanarken gice gündüz âteş-i ümmîd-i vaslunla

Beni ey nâz-perver mazhar itme kahra lutf eyle (Fasîhî G. 286/5)

5.10. Merhem, Şifa, İlaç (Dârû, Kâfûr), Eczane (İlaç-hâne)

Vuslat, âşğın bütün dertlerine şifa olacak bir merhem ya da ilaç olarak görülür. Âşğın bağı, bazen ayrılık hançeri bazen de ayrılık zehriyle yaralanır ve gönül, kavuşma merhemine kavuşamaz. Sine yarasının iyileşmesi için derman, sevgiliye kavuşma merhemidir. Herkes, derdinin devasını kavuşma merhemisiyle bulduğu halde âşık, ayrılık elemiyle hastadır:

Dil irişmez merhem-i vasla dirîğâ hicr eli

Bağrumı mecrûh ider geh hançer ü geh niş ile (Karamanlı Aynî G. 431/6)

Sine-i mecrûh-ı mehcûrun onulmaz yarası

Merhem-i vaslun olur olursa dermân zahmına (Bâkî G. 411/5)

Merhem-i vaslı ile buldu kamu derde devâ

Bu Fuzûlî elem-i hecr ile bîmâr henüz (Fuzûlî G. 122/5)

Âşık, ne zaman kavuşma şifasını talep etse ayrılık onu gönlü kırık bir şekilde hasta eder. Kavuşma şifasının kıymeti, ayrılık ile hasta olandan; arzunun saf suyunun zevki de sevgilinin yüzünü görmeye susamış olandan sorulmalıdır:

Ne hikmetdür şifâ-yı vasla kurbiyyet taleb itsem

Şikeste-hâl ider fûrkat ki eyler bir zemân hasta (Rahîmî G. 305/6)

Şifâ-yi vasl kadrin hecr ile bîmâr olandan sor

Zülâl-i şevk zevkin teşne-i didâr olandan sor (Fuzûlî G. 84/1)

Aşk gamıyla hasta bir şekilde inleyen âşık, kavuşma ilacına kavuşamamaktan şikâyet eder. Âşık için en büyük ilaç sevgiliye kavuşmak, ayrılık ise öldürücü bir zehirdir. Kavuşmak bir eczane gibi görüldüğünden hasta âşık, gayretli bir şekilde sevgiliye ulaşmak ister. Bazen de âşığın kavuşma talep etmediği keder ve sıkıntıyı tercih ettiği görülür. Gam zehrine alışkın olan âşık, kavuşma ilacını istemez. Mutluluk lezzeti, sürekli gam içen âşiğe gerekmez. Kavuşma kâfuru (ilacı) olsa da o ay gibi güzel sevgilinin yan bakışlarının açtığı ok yaraları iyileşmez:

Şol haste-hâl kim gam-ı 'ışkunla zâr idi

Dârû-yı vaslı yok dimeseydün ne var idi (Azmîzâde Hâletî G. 866/1)

Bana vaslundurur tiryâk-ı ekber

Bana hecründurur zehr-i helâhil öldürücü zehir (Kadı Burhaneddin G. 1002/6)

O hasteyüz ki yine gayret eyleyüp Sâbir

'îlâc-hâne-i vasl-ı nigâre dek giderüz (Sâbir Parsa G. 87/5)

Zehr-i gam mu'tâdiyın tiryâk-ı vuslat istemen

Lezzet-i şâdî gerekmez 'âşık-ı gam-hâra hiç (Yakînî G. 24/6)

Kâfûr-ı vuslat olsa da ger olmaz ol mehin

Zahm-ı hadeng-i gamzeleri merhem-âşinâ (Es'ad Efendi G. 3/4)

5.11. Saltanat, Devlet, Saray, Sultan, Köşk (Kasr), Mülk, Kale (Hisâr)

Sevgiliye kavuşmak dünyanın sultanlığıdır; sevgili yardım ederse âşık, bu payeye ulaşacaktır. Sevgiliye kavuşmak ebedî bir saltanattır, bu mutluluk hiçbir padişahın kaderinde yoktur. Ayrılık çekmeyen, kavuşmanın nasıl bir mutluluk olduğunu bilemez; derde düşmeyen de kurtuluş nimetinin kıymetini bilemez:

Saltanat dünyâda vaslundur senün

Himmet it sultân olayum dostum (Karamanlı Aynî G. 356/6)

Visâlün câvidânî saltanattır

Bu devlet olmadı her şâha makdûr (Seyyid Nesîmî G. 71/8)

Ne devlet olduğun vuslat ne bilsün çekmeyen firkat

Selâmet ni'metin derde giriftâr olmayan bilmez (Nigârî G. 315/4)

O salınarak yürüyen sevgili naz uykusuna yattığında boyu, kavuşma sarayına döşeme olur. Kavuşma sarayının mutluluk kapısının açılıp aşk servetine ulaşmak isteniyorsa can sermayesiyle bu kapı açılmalıdır, yani bu uğurda can verilmelidir:

Yatdukca hâb-ı nâza o serv-i revân hemân

Kaddi serây-ı vasla döşenmiş nihâldür (Sâbit G. 120/3)

Kapu açsun metâ'-ı 'ışka evvel nakd-i cân birle

Der-i devlet-serây-ı vasdan ol kim güşâd ister (Azmîzâde Hâletî G. 224/4)

Hız. Yusuf gibi bir güzele dünyada kavuşmak, dünyanın saygın bir kişisi olup Mısır'a sultan olmaktan iyidir. Kavuşma köşkünü isteyen, öyle zayıf bir hale gelmelidir ki bedenindeki kemikler, o köşkün merdiveni olmalıdır. Âşık, kavuşmanın yüksek köşküne çıkmak istese de afet gibi güzel olan sevgili, kızgın bakışlarıyla onu azarlar:

Cihânda mâlik olmak vaslına bir Yûsuf-ı hüsnün

'Azîz-i 'âlem olup Mısır'a sultân olmadan yigdür (Yakînî G. 58/2)

Ey Behiştî kasr-ı vuslat isteyen olup nahîf

Üstühân-ı cismin anun nerdbânı eylesün (Behiştî G. 402/5)

Kasr-ı bülend-i vuslatına çıkmak istedim

Çeşm-i gazabla kıldı ol âfet çıkış bana (Erzurumlu Zihnî G. 12/6)

Hasta gönlün sevgiliye kavuşmayı arzulaması, karıncanın Süleyman Peygamber'in mülkünü arzulaması gibidir. Sevgili bir ay parçasıdır; gümüş gibi beyaz bedenlerle kavuşma kalesini fetheden âşık, bir köleyken arzu şehrinin padişahı olmuştur:

Bu dil-i haste k'ider vuslat-ı cânâna heves

Mûrdur sanki ider mülk-i Süleymâna heves (Vasfî G. 24/1)

Bugün ben bende iy meh-pâre şâh-ı şehri-şevk oldum

Hisâr-ı vaslunu feth eyledüm sîmîn-bedenlerle (Mürekkepçi Enverî G. 214/2)

5.12. Ülke (Kışver) Şehir, Köy (Kûy), Vadi, Meydan, Ev (Hâne), Eyvan, Merdiven (Nerdbân), Kapı (Bâb, Der)

Sevgili bir padişaktır ve sevgiliye kavuşma ülkesinin yolu o kadar zorludur ki gözyaşı askerleri, o yolda dökülüp kalmıştır. Kavuşma ülkesini fethetmek, o ülkenin padişahı olmak gibidir. Ayrılık nehrinin kıyısı, nice zamandır âşığın kavuşma şehrine ulaşmasına engel olur.

Âşık "Ey dostlar, ben garip âşık, ayrılık akşamında parlak mumdan (sevgiliden) ayrıldığımdan beri, kavuşma şehrinin yolunu kaybettim." diyerek çaresizliğini dile getirir:

Acâ'ib sarp imiş şâhum tarîk-i kışver-i vaslun

Bu yollarda döküldü leşker-i eşk-i revân kaldı (Mürekkepçi Enverî G. 268/2)

Visâlin kişverin feth eyleyen cân

Şeh-i kişversitân bi'llâh degil mi (Seyyid Nesîmî G. 446/16)

Vuslatun şehrine mâni'dür şehâ virmez geçit

Nice günlerdür kenâr-ı nehr-i firkat beklerüz (Mürekkepçi Enverî G. 108/4)

Şâm-ı fûrkatde yitürdüm şeh-r-i vuslat râhını

Ben garîb ey dostlar ol şem'-i rûşenden cüdâ (Sun'î G. 2/4)

Düşkün âşıkların gönülleri, sevgilinin yolunda toprak olup kendinden geçmezse kavuşma köyüne ulaşamaz. Sevgilinin köyüne kavuşmak isteyen âşığa, şirin dudaklı sevgilinin hayâli yol gösterici olur:

'Âşık-ı üftâde diller hâk-i râh olmak gerek

Kûy-ı vasla vâsil olmaz kendüsinden geçmeyen (Azmîzâde Hâletî G. 632/2)

Kûy-ı vaslın bulmağa hâcet dilersin Handiyâ

Ol leb-i şîrîn hayâlin reh-nümûn eyler bana (Handî G. 4/5)

Âşık, bir zamanlar kavuşma vadisinde mutluluk arasa da eziyet köşesi onun mekânı olmuştur. Kavuşma meydanına (mücadele etmek için) kim soyunarak girse bu dünyada o pehlivanı tebrik etmek gerekir:

Bir zamân vâdî-i vuslatda meserret aradum

Şimdi ey dil gûşe-i mihnet mekân oldu bana (Fasîhî G. 4/4)

Her kim ki soyuna gire meydân-ı vuslata

'Âlemde âferîn dirüm ol pehlevâna ben (Behiştî G. 381/2)

Kavuşma evinde aşkla içli dışlı olan âşık, çoklukta da birlikte de aşkla dosttur. Aşk düşkününün gönlü de yıkık döküktür ve sevgiliden bu gönlü iyileştirecek kavuşma eyvanının köprüsünün yapılması istenir. Sevgiliye kavuşma merdivenini çıkıncaya kadar âşğın canı çıktığı için ne mutluluk köşkünden ne de yoldan lezzet alınır:

Biz hâne-i vuslatda dilâ mahrem-i aşkuz

Kesretde vü vahdetde hemân hem-dem-i aşkuz (Nehcî G. 134/1)

Yapsa dil-i viranını üftâde-i aşkın

Gâhî olup eyvân-ı visâle kemer-endâz (Nedîm G. 47/2)

Kasr-ı şâdîden dil-i 'âşık ne yoldan kâm alur

Nerdbân-ı vasl-ı dil-dâra çıkınca cân çıkar (Azmîzâde Hâletî G. 267/6)

Vuslat kapısını açmaya çare yoktur, baht kilidini açacak anahtar bulunmamıştır. Kavuşma kapısı, inleyen âşığa o

derece set çekmiştir ki sevgilinin yüzünü görmenin ihtimali yoktur. Kapıları açan Allah'tan, sevgilinin kavuşma kapısını açması istenir:

Hîç feth-i bâb-ı vuslata çâre bulunmadı

Gitdi kilîd-i kufl-ı sitâre bulunmadı (Mezâkî G. 425/1)

Şu denlü sedd olupdur Vahyî-i zâra der-i vaslun

Ki yokdur ihtimâli ru'yet-i dîdâr sultânım (Vahyî G. 190/5)

Der-i vaslın Me'âlîye yârün

Açı vir yâ müfettihe'l-ebvâb (Me'âlî G. 50/5)

5.13. Hac, Kâbe, Cennet, Miraç, Tur Dağı, İftar

Avare gönül, sevgilinin Kâbe gibi görülen diyarına gitmeyi arzular. Sevgiliye kavuşmak hac yapmakla eş değer görülür ve çaresiz âşık için çare, sevgiliye kavuşma haccıdır. Kavuşma Kâbe'sinin yolcusu olan âşık, bazen azığı tükendiği ve ömrü yetmediği için yollarda kalır. Dinsiz rakip, kavuşma Kâbe'sinin mutluluğunu yaşarken âşık, sıkıntı tekkesinde kurban olmaktan şikâyet eder:

Ka'be-i kûyun murâd oldu dil-i âvâreye

Hacc-ı vaslundan irer çâre bu ben bî-çâreye (Karamanlı Aynî G. 423/1)

Yollarda kalur râh-rev-i Ka'be-i vaslun

Ömr âhır olur mevt irişür zâd yitişmez (Bâkî G. 201/4)

Ka'be-i vaslun safâsını süre bî-din rakîb

Hayretî tek tekye-i mihnetde ben kurbân olam (Hayretî G. 329/5)

Sevgiliden ayrılmak, kıyamet günü; ona kavuşmak, cennet müjdesi gibidir. Ayrılığın şiddeti, cehennem ateşi; sevgiliye kavuşma zevki ise cennet mutluluğudur. Kavuşma cennetinin kıymetini bilmeyenler, ebedî olarak ayrılık cehenneminde kalırlar. Sevgiliden ayrı olmanın kederi, cehennem azabı gibi olduğundan kavuşma cenneti istense buna şaşılmamalıdır:

Firkatün rûz-ı kıyâmet gibidir

Vuslatun müjde-i cennet gibidir (Bursalı İffet G. 29/2)

Âteş-i dûzah belâsı şiddet-i hicrândır

Gûyiyâ cennet safâsı zevk u vuslatdır bana (Fatîn G. 10/4)

Bilmeyen kadr-i cennet-i vaslun

Dûzah-ı hicrde kalur câvîd (Hasan Ziyâ'î G. 58/4)

Hicründe istesem n'ola ger vasl-ı cennetin

Benzer gam-ı firâkı cehennem azâbına (Mürekkepçi Enverî G. 231/2)

Âşık, rakibin kavuşma Mirac'ına ulaştım demesine inanmaz ve bu olayın eşeğin merdivene çıkması kadar imkânsız olduğunu söyler:

İrmişem mi'râc-ı vasla didügi sözün rakîb

Vâkı'ın bilmek dilersen uş eşek uş nerdübân (Karamanlı Nizâmî G. 12/1)

Sevgiliye kavuşmayı âşık o kadar kutsal bir konuma getirmiştir ki bu olay, Hz. Musa'nın Tur Dağı'nda Allah'la konuşmasıyla özdeşleştirilmiştir. Sevgili, âşığı aşk sarhoşu ettiği için âşık ne söylediğini bilmemektedir. Âşığın, kavuşma Tur'unda sevgiliye konuşması (ona içini dökmesi) uygun olacaktır. Kavuşma Tur'unun ağacının meyvesi olmaz, diyen sevgili; günahkâr âşığını çok üzümüştür ve âşık bu durumun nihayet bulmasını ister:

Mest-i 'aşk itdün beni küstâh-i ma'nâ eyledün

Tûr-i vaslunda münâsibdür kelîm olmak bana (Yenişehirli Avnî G. 5/6)

Olmaz diyü bâr-i şecer-i Tûr-i visâlün

'Avnî-i günehkârı çok üzdün yeter olsun (Yenişehirli Avnî G. 324/8)

Aşağıdaki beyitte ayrılık, nimetlerden uzak kalmak ilgisiyle oruçlu olmak; kavuşmak ise bayramla özdeşleştirilmiştir. Oruç günleri geçip bayram eriştiği için ayrılık orucu tutanlar, kavuşma iftarını yapabilirler:

Rûzedârân-ı firâk eylesün iftâr-ı visâl

Güzerân itdi meh-i rûze irişdi bayrâm (Vahyî G. 22/4)

5.14. Pazar (Bâzâr, Sûk), Kumaş (Kâlâ), Etek (Dâmân), Gömlek (Pirâhen), Yaka (Girîbân), Elbise (Câme) İp (Rişte)

Âşık, kavuşma pazarında gözyaşı sermayesini tüketmiş, defterde bu mevzuyla ilgili hesabı silmiştir. Âşığın sevgiliye kavuşma noktasında bir umudu kalmamıştır. Kavuşma pazarını tüccarlar (sevgililer) kaplamıştır. Kimi (âşıklar) varlığını kimisi de canını feda etmiştir:

Düketdüm nakd-i eşki el yudum bâzâr-ı vuslatdan

Bütün sildüm hesâbum kalmadı defter husûsında (Hâlet Efendi G. 21/6)

Vârın fedâ ider kimisi nakd-i cân virür

Seyr eyle sûk-ı vaslı harîdâr kaplamış (Eğribozlu İzzet G. 36/5)

Muhabet sermayesi olmasa âşık, kavuşma kumaşına nasıl müşteri olabilir? Âşık için kavuşma kumaşına sahip olmada en değerli sermayesi gözyaşıdır. Sevgiliye kavuşma kumaşı çok pahalı olsa da âşık, gözyaşı hazinesindeki sermaye sürekli arttığı için gam çekmez:

Kâlâ-yı vasla dil nice olurdu müşteri

Nakd-i mahabbet olmasa sermâyemüz bizüm (Mezâkî G. 310/5)

Kâlâ-yı vasla yok dime sermâyemüz bizüm

Yetmez mi nakd-i eşk-i girân-mâyemüz bizüm (Rüşdî G. 104/1)

Ne gam kâlâ-yı vasl-ı dil-rubâ efun-bahâ olsa

Dem-â-dem çünkü nakd-i genc-i çeşm-i eşk-bâr artar (Vahyî G. 47/4)

Her güzel, kavuşma eteğini âşığına öptürdüğü hâlde sevgili, kimsesiz Fasîhî'nin yakasını parçalamıştır. Sevgilinin kavuşma eteğine elin ulaşması nasıl mümkün olsun? Talih elbisesi kısa, sevgilinin nazlanan boyu ise uzundur:

Her güzel dâmân-ı vaslî 'âşika bûs itdürür

Sen Fasîhî bî-kesün çâk-ı girîbân eyledün (Fasîhî G. 217/5)

Dâmen-i vaslîna yârün nice mümkün dest-res

Câme-i ikbâl kûteh kadd-i istiğnâ dırâz (Şeyhülislam Yahyâ G. 145/3)

Yakup Peygamber gibi âşığın canına da (Yusu'f'un) kavuşma gömleğinin kokusunun ulaşması, Kenan ilinin padişahı olan Yusu'f'un (sevgilinin) gelişinin göstergesidir. Sevgili, kavuşma yakasından elini çekse de iyilikte bulunup âşığın yalvaran ellerini eteğinden çekmemelidir. Sevgili, züğürt birine (rakibe) kavuşma elbisesini sunarken felaket tekkesinde çıplak olan âşığını anmaz:

Nûkhet-i pîrâhen-i vasl irdi cân Ya'kûb'ına

Ey birâder gâlibâ ol şâh-ı Ken'ân'um gelür (Hayretî G. 53/4)

Kıldın keşîde çünkü girîbân-ı vuslatı

Dest-i niyâzdan kerem et çekme dâmeni (Lebîb G. 144/7)

Begüm bir müflise lâyık görürsin câme-i vaslun

Felâket hânkâhı içre ben 'uryânı anmazsın (Yakînî G. 153/5)

Ömür elbisesi, ayrılıktan dolayı parçalanır; sevgili, kavuşma ipiyle onu dikmezse âşık üzülür. Kavuşma ipinin düğümü, tırnakların onu açma çabasına tahammül edemez ve bir gün o düğüm çözülür:

Çâk olup hicrün ile câme-i ömrüm üzülür

Rişte-i vaslun ile etmez isen ana rûfû (Hafîd G. 207/4)

Bir gün çözülür 'ukde-i ser-rişte-i vuslat

İtmez o girih nâhun-ı ikdâma tahammül (Mezâkî G. 287/8)

5.15. Döşek (Fırâş, Pister), Yatak (Câme-hâb), Yastık (Bâlîn)

Ayrılık ve kedere maruz kalan âşık, sevgilinin kavuşma döşeğine gelip kendisine destek olmasını ister. Sevgili ile âşık, vuslat döşeğinde sarmaş dolaş olmuşken kendilerine bazı iftiralar atılsa da âşığın bunu umursamadığı görülür. Sevgilinin gece gündüz naz ederek kavuşma yatağına girmesini ay ve güneş kıskanmış, parmakları ağızlarında kalmıştır. Gönül sayfasında dahi hiç kimse, sevgilinin kırmızı yanakları gibi bir gülü kavuşma yastığının üstünde resmedememiştir:

Fırâş-ı vasla gel ey şûh Hafidâ arka ver tâ kim

Hücûm itmiş firâk u gam meded er gel ki hîşlikdir (Hafid G. 53/7)

Senünle pister-i vuslatda sine-sâf olalı

Atılmaduk bize bir iftirâ mı var yokdur (Yenişehirli İzzet G. 38/4)

Câme-hâb-ı vasla girdün rûz u şeb bir nâz ile

Reşk edip mihr ile meh engüş be-dehân oldular (Hafid G. 73/4)

Kimse nakş eylemedi safha-i hâtırda dahı

Ruh-ı âlın gibi bâlîn-i visâl üstüne gül (Şeyh Galib G. 197/2)

5.16. Mektup (Nağme), Postacı (Nüvîd)

Bir aşk bülbülü olan âşık, eski destanlarını özlemekte ve kavuşma mektubundan haber bekledikçe canı ve gönlü inlemektedir. Âşık, kendisini Hz. Yakup'a benzetir. Hz. Yakup; oğlu Yusuf'tan ayrılmış, ağlamaktan gözlerini kaybetmiş ve hüznünü kendi içinde yaşamak için hüznler evi (Külbe-i ahzan) diye anılan bir ev yaptırmıştır. Kavuşma postacısı, hüznler evine ulaşmış ve kaybolmuş Yusuf'tan yani sevgiliden kavuşma müjdesi getirmiştir:

Nağme-i vasla kulak tutdukça inler cân u dil

Andelîb-i aşkum eski dâstânum özlerüm (Nehcî G. 227/5)

İrüşdi Kulbe-i ahzânuma berîd-i visâl

Getürdi Yûsuf-ı güm-geşteden nüvîd-i visâl (Nehcî G. 206/1)

5.17. Yol (Reh)

Âşık, gözyaşı selinin üstündeki çer çöp gibi olmuştur ve sevgiliye kavuşma yolundan ne zaman geçeceğini sorar. Kavuşma yolunda sevgilinin hayalinin şeklini gören âşıklar, yeni ayı görmüş gibi olurlar ve bayram ederler:

Kaçan râh-ı vaslundan eyler güzer

Bu seyl-âb-ı eşk üzre hâşâk olan (Bâkî G. 349/4)

Reh-i vuslatda görüp nakş-ı hayâlün cânâ

San meh-i nev görürüz şevkiyle bayrâm iderüz (Fasîhî G. 171/2)

5.18. Paye

Sürekli sevgilinin ayağına yalvara yalvara düşen, bir gün ona kavuşma payesine ulaşır:

Bir gün olur irişür pâye-i vasl-ı yâre

Dem-be-dem ayağına yalvara yalvara düşen (Azmîzâde Hâletî G. 639/3)

5.19. Serap

Sevgilinin derdi şarap, ona kavuşmak ise bir seraptır, yani bir hayaldir. Âşık şaraba benzettiği acıları, sıkıntıları umursamadığı için onları da bir serap gibi görmektedir. Sevgilinin kavuşma sözü bir serap (hayal) olmuştur, âşık onu yakın zannetse de çok uzaktır:

Derdi durur şerâb vaslı serâb

Ol şerâbı bana serâb olısar (Kadı Burhaneddin G. 1145/4)

Va'de-i vaslı serâb oldu vü neler çekerem

Niçe yakın sanur isem anı uş uşdan uş (Kadı Burhaneddin G. 1151/6)

5.20. Hayat

Seyyid Nesîmî, ayrılık acısının bitip kavuşma günlerinin gelmesini hayatla özdeşleştirmiştir. İkinci beyitte de Hz. İsa'nın nefesiyle ölümlere can vermesine telmihte bulunmuş, binlerce aşk ölüsüne vuslatıyla hayat veren sevgilinin dudaklarının mucizesinin, Hz. İsa'yı bile unutturduğu söylenmiştir:

Vaslın hayâtı geldi eyyâm-ı vasl irişti

Firkat visâle döndü gitti bu acı hicrân (Seyyid Nesîmî G. 303/3)

Nice bin mürde-i 'ışka hayât-ı vaslı bahş itmek

Senin ol mu'ciz-i la'lin Mesîhâ'yı unutturdu (Ayıntablı Hâfız G. 265/3)

5.21. Kervan (Kârbân)

Âşık, muhabbetin dar geçidinde sevgiliye kavuşma kervanını uzun zamandır beklemektedir:

Kârbân-ı vasl-ı dil-dârı be-gâyet beklerüz

Nice yıllardur ki derbend-i mahabbet beklerüz (Müreккеççi Enverî G. 108/1)

5.22. Üzengi (Rikâb)

Kavuşma üzengisinin eyeri olsa da olmasa da âşık (ata) çıplak da binse gideceği hedefe ulaşır:

Çıplak da binse menzil-i maksûdına yeter

Ey dil rikâb-ı vasla eger ister istemez (Kânî G. 69/3)

5.23. İlim

Aşk macerasında âşîğin payına düşen genellikle ayrılıktır. Kavuşma bu ilişkide çok az rastlanan bir durumdur. Ayrılıkla ilgili âşîğin anlatacağı birçok mevzu varken kavuşma ilmi sadece bir bölümdür:

İlim-i visâlün bir fasldur lîk

Hecründe gâyet çokdur mebâhis (Vahyî G. 21/7)

5.24. Kucak (Âgûş)

İnleyen âşîk, sevgiliyi kavuşma kucacağına çekmeden ferahlığın mutluluğunu yaşayamaz. Şarap testisi dizde, kadeh elde, sevgili de kavuşma kucığında olunca meclis şaşılacak derecede eğlenceli olur:

Çekmeden âguş-ı visâle seni

Vahyî-i zâr alur mı kâm-ı ferah (Vahyî G. 26/5)

Sebû zânûda sâgar elde yâr âgûş-ı vuslatda

Bu tarz-ı hâs ile meclis aceb rindâne olmaz mı (Vecdî G. 69/5)

SONUÇ

Klasik şiirde geleneğin belirlediği bir aşk kurgusu vardır. Sevgili idealize edilmiş güzelliğiyle bu kurgunun başkahramanıdır. Sevgilinin yüzü, yanakları, benleri, yüzündeki tüyleri, gözü, kaş, kirpiği, boyu, beli, sinesi, ağzı, dudakları, dişleri, çenesi çeşitli teşbih ve mecazlarla mükemmel ve kusursuz olarak takdim edilir. Âşık tarafından sürekli yüceltilen sevgili ise âşiğâ iltifat etmez, onu daima ihmal eder. Sevgilinin en büyük eğlencesi, âşiğâna acı ve ıstırap çektirmekken âşık ise sevgiliye kavuşmak için çektiği eziyet ve sıkıntılara canı pahasına göğüs gerer ve bu arzusuna ulaşabilir. Âşık; bazen imkânsızlığından, tekrar ayrılmak korkusundan, sevgiliye layık olmadığını düşündüğünden ya da siteminden dolayı vuslatı istemezken bazen de vuslat ile hicranı ilâhî kaderin takdiri olarak görür ve aşkın her haliyle mutlu olmaya bakar.

Klasik şiirde vuslat, âşiğânın yegâne gayesi olarak görüldüğü için onunla ilgili geliştirilen imajlar da dikkat çekicidir. Şairler; benzetme, istiare, telmih gibi edebî sanatlardan yararlanarak bu kavramla ilgili özgün bağdaştırmalar ortaya koymuşlardır. Bu bağdaştırmalar yapılırken kavuşmanın insanın zihin dünyasında meydana getirdiği “sevinç, umut, hayâl, kıymet, hoşnutluk, güzellik, coşku, sonsuzluk, ferahlık, huzur, kendinden geçme, hasret, arzu, sabır, iyi hissetme, şifa bulma, emin olma, zorluk, mücadele etme, bekleme” gibi çağrışımlar dikkate alınmıştır. İncelenen beyitlerde şairlerin duygu ve düşüncelerini daha somut, etkili ve estetik bir biçimde ifade etmek için vuslatın çağrışım zenginliğini karşılayan tabiat, eşya ve insanla ilgili şu unsurları kullandıkları görülmüştür: gökyüzü, güneş (mihir), ay (meh), nur, sabah (subh), gece (şeb), ilkbahar (nevbahâr), yaz, rüzgâr (nesîm), bahçe (bağ), gül bahçesi (gülşen), çemen, gonca, gül, nergis, gül fidanı, fidan (nahl), meyve, şeftali, koku (bûy), kuş (murg), Hüma kuşu (Hümâ-yı kuds), deniz (yem), ırmak (cûy), gemi, kıyı (kenâr), sahil, iskele, sofrâ (hân), nimet, lokma, şeker, güllaç, helva, lezzet, bal (nûş), gevher, inci (dürr), hazine (gencîne), sermaye (metâ’), nakit, kimya, bayram (ıyd), müjde, bahşış (nevâl), hediye (‘atâ), lütuf, ırz (şan ve şeref), meclis (bezm), şarap (bâde), kadeh (câm, sâgar), yudum (cur’a), su (âb-zülâl), selsebil, çeşme, şerbet, saka, mum (şem), ateş, merhem, şifa, ilaç (dârû, kâfûr), eczane (ilaç-hâne), saltanat, devlet, saray, sultan, köşk (kasr), mülk, kale (hisâr), ülke (kişver), şehir, köy (kûy), vadi, meydan, ev (hâne), eyvan, merdiven (nerdbân), kapı (bâb, der), hac, Kâbe, cennet, Miraç, Tur Dağı, iftar, pazar (bâzâr, sûk), kumaş (kâlâ), etek (dâmân) gömlek (pirâhen), yaka (girîbân), elbise (câme), ip (rişte), döşek (firâş, pister), yatak (câme-hâb), yastık (bâlîn), mektup (nağme), postacı (nüvîd), yol (reh), paye, serap, hayat, kervan (kârbân), üzengi (rikâb), ilim, kucak (âgûş).

KAYNAKÇA

- Akkuş, Metin (2018). *Nef'î Divanı*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- Akün, Ömer Faruk (1994). "Divan Edebiyatı", *TDV İslâm Ansiklopedisi*. (9): 389-427.
- Akyüz, Kenan; Beken, Süheyl (1990). *Fuzûlî Divanı*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Arslan, Mehmet (2018). *Bursalı İffet Divanı*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- Arslan, Mehmet (2018). *Leylâ Hanım Divanı*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- Arslan, Mehmet (2018). *Şeref Hanım Divanı*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- Aslan, Üzeyir (2017). *Mustafa Nehcî Dede Divan*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- Ayan, Hüseyin (2014). *Nesîmî Hayatı, Edebî Kişiliği, Eserleri ve Türkçe Divanının Tenkitli Metni*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Aydemir, Yaşar (2018). *Behiştî Divanı*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- Aynur, Hatice (1999). *15.Yüzyıl Şairi Çakeri ve Divanı*. İstanbul: Yenilik Basımevi.
- Bilgin, Azmi (2017). *Nigârî Divanı*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- Bilkan, Ali Fuat (2011). *Nâbî Divanı*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Çaldak, Süleyman (2010). *Nâlî Divanı*. İstanbul: Kesit Yayınları.
- Çavuşoğlu, Mehmet (1980). *Vasfî Divanı*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Çavuşoğlu, Mehmet; Tanyeri, M. A. (1981). *Hayretî Divan*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Derdiyok, İbrahim Çetin (2005). *Hâlet Efendi Divançesi (İnceleme-Metin-Tıpkıbasım)*. Adana: Karahan Kitabevi.
- Devellioğlu, Ferit (2004). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*. Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları.
- Dilçin, Cem (1983). *Yeni Tarama Sözlüğü*. Ankara: TDK Yayınları.
- Doğan, Muhammet Nur (1997). *Şeyhülislâm Es'ad Efendi ve Divanının Tenkitli Metni*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Doğan, Muhammet Nur (2009). *Fatih (Avnî) Divanı ve Şerhi*. İstanbul: Yelkenli Yayınevi.
- Ekici, Hatice (2006). *Sahhâf Rüşdî ve Divanı'nın Tenkitli Metni*. Yüksek Lisans Tezi. Balıkesir: Balıkesir Üniversitesi.
- Erdoğan, Mehtap (2007). *Fatîh Divanı*. İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- Erdoğan, Mustafa (2017). *Bursalı Rahmî Dîvânı*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- Erünsal, İsmail (2018). *Tâcî-zâde Ca'fer Çelebi Dîvânı*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı.

- Gökalp, Haluk (2001). *Fasihi Divanı (İnceleme-Metin)*. Yüksek Lisans Tezi. Adana: Çukurova Üniversitesi.
- Güfta, Hüseyin (1992). *Hazık Mehmed Efendi'nin Hayatı, Edebi Şahsiyeti, Eserleri ve Divanının Tenkidli Metni*. Yüksek Lisans Tezi. Erzurum: Atatürk Üniversitesi.
- Gürbüz, Mehmet (2005). *Rezmî Divanı (İnceleme-Metin)*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi.
- Gürgendereli, Müberra (2017). *Mostarlı Hasan Ziyâ'î Divânı*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- Harmancı, Esat (2017). *Süheylî Divanı*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/TR,78354/divanlar.html>),(<https://groups.yahoo.com/neo/groups/metinbankasi/info>
- İnce, Adnan (1994). *Mirza-zade Mehmed Salim Divanı*. Ankara: Yüksek Öğretim Kurumu Matbaası.
- İpekten, Haluk (2020). *Karamanlı Nizamî Divanı*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- Karacan, Turgut (1991). *Bosnalı Alaeddin Sâbit Divan*. Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi Yayınları.
- Karapanlı, Gürcan (2005). *Mekkî Divanı ve Tahlili*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi.
- Kavruk, Hasan (yty). *Şeyhülislâm Yahyâ Divanı*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- Kavruk, Hasan; Selçuk Bahir (2017). *Filibeli Vecdî ve Divanı*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- Kaya, Bayram Ali (1996). *Azmi-zade Haleti Hayatı, Edebi Kişiliği, Eserleri ve Divanın Tenkitli Metni*. Doktora Tezi. Edirne: Trakya Üniversitesi.
- Keklik, Murat (2014). *Üsküplü İshak Çelebi Divan [Metin-Çeviri-Açıklamalar-Dizin]*. Doktora Tezi. Kırgızistan: Türkiye Manas Üniversitesi.
- Kesik, Beyhan (2018). *Cenâbî Divanı*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- Kurnaz, Cemal; Tatçı, Mustafa (2001). *Mürekkepçi Enverî Divanı/Ümmî Divan Şairleri ve Enverî Divanı*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Kurtoğlu, Orhan (2017). *Diyarbakırlı Lebîb Divânı (İnceleme-Tenkitli Metin-Sözlük)*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- Küçük, Sabahattin (2015). *Bâkî Divanı*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Macit, Muhsin (2017). *Nedîm Divanı*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- Macit, Muhsin (2018). *Erzurumlu Zihnî Divanı*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- Mehmer, Ahmet (2020). *Karamanlı Aynî Divan*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- Mehmer, Ahmet (2021). *Mezâkî Divanı*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- Mermer, Ahmet (2002) XVII. *Yüzyıl Divan Şairi Vecdi ve Divançesi*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.

- Mermer, Ahmet (2004). *Kütahyalı Rahîmî ve Dîvânı*. İstanbul: Sahhaflar Kitap Sarayı.
- Okçu, Naci (2013). *Şeyh Gâlib Divanı*. Ankara: TDV Yayınları.
- Özerol, Nazmi (2013). *Eğribozlu İzzet Ahmed Divanı*. Malatya: Serhat Matbaacılık.
- Özerol, Nazmi (2013). *Yenişehirli İzzet Divanı*. Malatya: Serhat Matbaacılık.
- Özgül, Kayahan (2015). *Yenişehirli Avnî Bey*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Özkan, Ömer (2005). "Eski Zağralı Bir Divan Şâiri: Handî ve Divançesi". *Bilig Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*. (32): 223-234.
- Özyıldırım, Ali Emre (1999). *Hamdullah Hamdi ve Divanı*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Pala, İskender (2003). *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*. İstanbul: L&M Yayınları.
- Pala, İskender (2012). *Aşka Dair*. İstanbul: Kapı Yayınları.
- Parlatır, İsmail (2011). *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*. Ankara: Yargı Yayınevi.
- Savran, Ömer (2003). *Neşatî Divanı'nın Tahlili*. Doktoraz Tezi. Denizli: Pamukkale Üniversitesi.
- Şahin, Esmâ (1982). *Me'âlî Divanı*. Berlin.
- Şemseddin Sâmî (1986). *Kâmus-ı Türkî*. İstanbul: Endurun Kitabevi.
- Şener, Hasan (2014). *Kilisli Zihnî Divanı*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Tanrıbuyurdu, Gülçin (2006). *Eşref Paşa Divanı (İnceleme-Transkripsiyonlu Metin-Nesre Çeviri)*. Yüksek Lisans Tezi. Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi.
- Tanrıbuyurdu, Gülçin (2018). *Kalkandelenli Mu'îdî Dîvânı*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- Tarlan, Ali Nihat (1992). *Ahmed Paşa Divanı*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Tarlan, Ali Nihat (2004). *Şeyhî Divanı'nı Tetkik*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Taş, Hakan (2017). *Vahyî Divanı*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- Tulum, Mertol; Tanyeri, M. A. (1977). *Nev'î Divanı*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Ünal Hacer (2003). *XVIII. Yy. Divan Şairi İbrahim Hafid Paşa Hayatı, Eserleri, Edebi Kişiliği ve Divanın Tenkitli Metni*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi.
- Üstüner, Kaplan (2020). "Kadı Burhaneddin'in Dünyaya Bakışı". *Kadı Burhaneddin Kitabı*. Yusuf Yıldırım; Ramazan Süer (hzl.) Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi Yayınları.
- Yakar, Halil İbrahim (2018). *Gelibolulu Sun'î Dîvânı*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- Yazar, İlyas (2017). *Kânî Divanı*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- Yenikale, Ahmet (2017). *Ahmed Nâmî Dîvânı*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı.

Yoldaş, Kazım (2005). *Sâbir Pârsâ Divanı*. İstanbul: Kitabevi Yayınları.

Zülfe, Ömer (2004). *Yakînî [ö.1568]: Dîvân: Yakînî Tenkitli Metin Tetkik Dizin*. Doktora Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi.